

తెలుగుల సమస్యప్రకరణం

కూర్పు:
అవధాని రాధాకృష్ణ

teluguloo samasyaa puuraNalu

Compiled by Budaraju Radhakrishna

© Prachee Publications, 2005

Publication : April, 2005

Price : Rs. 20/-

ISBN : 81-7443-017-2

Title : Chandra

Published by P.P.C. Joshi

for Prachee Publications

3-3-859/1/A, 2nd Floor, Lane opp. Arya Samaj,

Kachiguda, Hyderabad - 500 027.

Phone : 040-2460 2009

Type-setting : Balaji Graphics

1-8-350, Chikkadapally, Hyderabad - 500 020.

Printed at : Charita Impressions

1-9-1126/B, Azamabad,

Hyderabad - 500 020.

పరిచయం

మధ్యయుగాల్లో తెలుగుభాషాసాహిత్యాల అభివృద్ధికి ఎంతోమంది ఎన్నో విధాల ప్రయత్నించారు. రాసురాసు తెలుగుజాతిలో స్వభాషాభిమానం తగ్గి పాశ్చాత్య సంస్కృతి మీద మోజు పెరుగుతూ వస్తున్నదని చాలామంది ఆందోళనపడుతున్నారు. సహజంగానే పూర్వవైభవ సంపాదనకోసం యువలోకం నడుముకట్టడం మొదలయింది. 19, 20 శతాబ్దాలలో క్రమాభివృద్ధి పొందిన అవధానవిద్యను పునరుజ్జీవింపజేస్తున్నారు కొందరు. వద్యవిద్యకు మళ్ళీ పట్టాభిషేకంచేయాలని ఉబలాటపడుతున్నారు కొందరు. సమస్యపూరణలకు ప్రాముఖ్యమిస్తున్నారు మరికొందరు. ఈ సమయంలో కొందరు మిత్రుల ప్రోత్సాహంతో తెలుగులో వ్రసిర్పిసాదించిన సమస్యపూరణలను ప్రచురించాలని సంకల్పించిన మిత్రుడు ప్రాచీ పబ్లికేషన్స్ అధిపతి పి.సి.సి. జోషి అటువంటి సంకలనం ఒకటి సమకూర్చి పాఠకలోకానికి పరిచయం చెయ్యమని నన్ను ప్రోత్సహించాడు. ఫలితం ఈ చిన్న పుస్తకం.

అవధానానికి ఏకాగ్రత, దారణ ప్రధానాలు. స్మృతి మరింత అవసరం. అంతకన్నా పొండిత్యం, సద్యస్మరణ, కవితాశక్తి ఇతోధికావసరాలు. తెలుగుదేశంలో గంటకో గడియకో నూరుపద్యాలు చెప్పే ఆశుకవితాదోరణికి ఆదరణ హెచ్చు. అవధానాలు ప్రధానంగా రెండు విధాలు. వాటిలోనే సమస్యపూరణకూ ఆశుకవితా ప్రదర్శనకూ అవకాశాలు మెండు. ఆష్టావధానంలో 1. కవిత్యం, 2. వ్యస్తాక్షరి, 3. గణితం, 4. సమస్య, 5. పురాణం, 6. కావ్యపాఠం, 7. చదరంగం, 8. సంభాషణ అనే ఎనిమిది విభాగాలుంటాయి. పాదారణంగా ఇవి నియతం కావు. నిషిద్ధాక్షరి, దత్తపది, శాస్త్రచర్య, ఆకాశపురాణం, ఆశువుగా వర్ణనలు చెప్పటం, అవధానసమయంలో మోగించిన గంటల సంఖ్యకు బదులు అవధానివీపుమీద అప్పుడప్పుడు వదలిన పూలసంఖ్య చెప్పటం, అప్రస్తుత ప్రశంస/ప్రసంగం వంటి పేర్లతో కొన్ని మార్పులుండేవి. ఆష్టావధానంలో కవితారసంకన్నా, సభ్యుల కోరికల విషమత్వంవల్ల బయటపడే అవధాని బుద్ధిబలం ప్రస్ఫుటమవుతుంది. మన అవధానాన్ని పూర్వం భట్టుమూర్తి వంటివారు శతలేఖిన్యవధానమనీ, గడియకు నూలు పద్దెములు గంటము లేక రచించుట అనీ, ఘంటాశతగ్రంథకరణదుర్యత అనీ వ్యవహరించారు. మన ఆష్టావధానాన్ని దాక్షిణాత్యుల శతావధానంతో పోల్చవచ్చనీ, ఆందులో నూరుపను లేవో చేయటమే ప్రధానంగాని కవితాశక్తి ముఖ్యం కాదనీ తిరుపతి వేంకటకవులు ప్రస్తావించారు. తమకన్నా ముందు మాడబూషి వేంకటాచార్యులవారు, దేవులపల్లి సుబ్బారాయశాస్త్రి, తమ్మిన్నశాస్త్రిలు

అష్టావధానాలు చేశారని వారే పేర్కొన్నారు. అష్టావధాన లక్షణాలను తామే సంస్కృతంలోనూ, మొదటిసారిగా తెలుగులోను నిర్దేశించినట్లు కూడా వారు ప్రస్తావించారు. సమస్యపూరణం అష్టావధానంలో ప్రధానవిషయాల్లో ఒకటి.

అవధానాలనుగురించిన గ్రంథాలు సంస్కృతంలో 'ఉన్నట్లు లేద'ని ఆంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వం పేర్కొన్నది. శతావధానం నూరుగురు పుచ్చకులకు సద్యరూపంలో సమాధానాలు చెప్పే ప్రక్రియ. ఉత్తరభారతంలో ఏ ఆవధానమైనా ఒక్క సభలోనే పూర్తికావాలనే వియమముందనీ, పూర్ణశతావధానానికి 16 నుంచి 24 గంటల వ్యవధి కావలసి ఉండగా అంత సమయంలో అవిచ్ఛిన్నంగా అవధానం నిర్వహించటం కష్టం కాబట్టి దినానికి అయిదారు గంటల చొప్పున మూడు నాలుగు దినాల్లో పూర్తిచేయటం ఆంధ్రదేశాచారమని అదే విజ్ఞానసర్వస్వం చెప్తుంది. ఉత్తరభారతంలో అష్ట, షోడశ, పంచవింశతి అవధానాలు సామాన్యమనీ వాటిని శతావధానాలుగానే పరిగణిస్తారనీ వారి వివరణ. ఇటీవలికాలంలో ద్విగుణిత, చతుర్గుణితాష్టావధానాలనీ, సహస్ర ద్విసహస్రావధానాలనీ జరుగుతున్నాయి తెలుగుదేశంలో.

తప్పుల్లేకుండా పనన చెప్పిన నైదికుణ్ణి అవధాని అనటం కద్దు. పన్నెండు సంవత్సరాలు సంత వల్లించి పదం, క్రమం, జట, మనం, రతం, పంచసంది భేదాలతో అవధానాలు నిర్వహించటం వేదవిద్యాపాండితికి నిదర్శన. మరో విధం ఉదాత్త, అనుదాత్త, స్వరిత, ప్రచయ భేదాలతో వేదం వల్లించే స్వరావధానపద్ధతి ఉంది. స్వరావధానమనే గ్రంథమూ ఉన్నది. నేత్రావధానం మరో పద్ధతి. ఇద్దరు కేవలం నేత్రపంజ్చల ద్వారా ఎదుటివారి ప్రశ్నలకు సమాధానాలు చెప్పటమిది. తెలుగులో సందగిరి శేషిగిరిపుగారు 'అవధానదర్పణ' మనే గ్రంథం ప్రచురించారు.

అవధానాల్లో ఆశుధోరణిలో సమస్యపూరణం చేయటం ప్రత్యేకాకర్షణ. సమస్యపూరణలను ఈ చిన్న పుస్తకంలో ప్రచురిస్తున్నాం. దీనికి ఆధారభూతమైన పూర్వప్రచురణలను-సమయానికి మాకు అందుబాటులో ఉన్నవాటిని - పేర్కొన్నాం. ప్రత్యేకించి శ్రీనాథాదులు చేసిన సమస్యపూరణలు కొన్ని లభించాయి. పుచ్చకులెవరో, పూరకులెవరో తెలిసిన సందర్భాల్లో ఆ వివరాలను సంకేతాల ద్వారా సూచించాం. తెలియని సందర్భాల్లో ఆధారగ్రంథాన్ని మాత్రం పేర్కొన్నాం. కొన్ని సమస్యలు నేటి సామాజిక సాంస్కృతిక వాతావరణంలో అశ్లీల మనిషించినా, అన్నష్టంగానో అసందర్భంగానో ఉన్నా యనిపించినా వాటిని పరివారించాం. ఒకే కవి పుచ్చకుల కోరిక ప్రకారం ఒకే సమస్యను భిన్నపద్ధతుల్లో పూరించినా, కొద్దిపాటి మార్పులుండి గాని, లేకగాని ఒకే సమస్యను - లేదా ఒకే రకం సమస్యను - భిన్న సందర్భాల్లోనో

కాలార్లోన్ ఒకరికి మించిన సంఖ్యలో భిన్నావధానులు పూరించినా వాటిని తెలిసినంతలో ప్రచురించాం. సమస్యపూరణ విషయంలో కాలనిర్ణయం చేసి కాలక్రమంలో వాటిని ప్రదర్శించే బాధ్యతను తలకెత్తులో లేదు. సమస్యలను అకారాది క్రమంలో అనుర్ధాం. ఇది పూర్వపూరణలను సమకాలికుల దృష్టికి తెచ్చే ప్రయత్నమేగాని సమస్యపూరణ సర్వస్వమనిగాని, పరిశోధితశాస్త్రప్రసంగమనిగాని పరిగణించవద్దని మా మనవి. దిక్ప్రదర్శనగా కొన్ని సమస్యలనూ, వాటిని తెలుగుకవులు పూరించిన పద్ధతులనూ భాషాసాహిత్యభిమానులకు అందించే చిన్న ప్రయత్న మిది.

ఈ చిన్న పుస్తకాన్ని సాంకేతికం ఆమోదించి ఆదరిస్తుందని ఆశిస్తున్నాం. కొత్త సూచనలు వస్తే వాటిని పాటించగల శక్తి మాకుంటే మరి ప్రయత్నంలో మరింత శ్రమించగలం.

హైదరాబాద్
22-3-2005

- బూదరాజు రాధాకృష్ణ

కృతజ్ఞతలు

'తెలుగు సమస్యలు' (1953, వావిళ్ళ) ప్రతిని పంపించి దానికి మరికొన్ని సమస్యపూరణలనూ, పరిచయాన్నీ చేర్చి ప్రచురించమని సూచించిన శ్రీ ఇప్పగుంట సాయిబాబాగారికి; ఈ బాధ్యతను స్వీకరించి, అభిప్రాయాలు పంచుకుంటూ నిర్వర్తించి యీ రూపాన్నిచ్చిన మిత్రులు శ్రీ బూదరాజు రాధాకృష్ణగారికి; ఆయా గ్రంథాల్ని అందజేసిన శ్రీయుతులు రాసాక ఏకాంబరాచార్యులు, బుడ్డిగ సుబ్బారాయన్, ఏటుకూరి ప్రసాద్, కేతు విశ్వనాథరెడ్డి గార్లకు; బాలాజీ గ్రూప్స్‌వారికి, చరిత ఇంప్రెషన్స్‌వారికి...

హైదరాబాద్
22-3-2005

- ప్రచురణకర్త

క్ర.సం.	అధ్యయనం	సంకేతాలు
1.	తెలుగు సమస్యలు (1880, 1921), 1953 - వావిళ్లరామస్వామిశాస్త్రిలు ఆండ్ సన్స్, మద్రాసు	తె.స.
2.	చాటుపద్యమణిమంజరి (1914, 1917) చాటుపద్యమణిమంజరి ద్వితీయభాగం 1952 - సంకలనకర్త : వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి	చా.మ.
3.	చాటుపద్యరత్నాకరము (1917, 27, 61, 65) 1992 - సంకలనకర్త : దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి	చా.ర.
4.	శతావధానసారము - పూర్వార్థము } 1956 శతావధానసారము - ఉత్తరార్థము } - తిరుపతి వేంకటకవుల శతావధానసారము, ప్రచురణకర్త : చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రి సమ్మ, కడియం	శ.సా.పూ. శ.సా.ఉ.
5.	కొప్పరపు సోదరకవుల కవిత్యము-2003 (శతావధానములు, ఆశుకవితలు, పండితప్రశంసలు) సంపాదకుడు : డాక్టర్ గుండవరపు లక్ష్మీనారాయణ, గుంటూరు ప్రచురణ : శ్రీ కొప్పరపు కవుల కళాపీఠము, విశాఖపట్టణము	కొ.సో.క.

అవధానములు

కొప్పరపు సోదరకవులు	కొ.సో.
తిరుపతి వేంకటకవులు	తి.వేం.
మోచెర్ల వెంకన్న	మో.వెం.
(ఇతరుల పూర్తి పేర్లే తెలిసినంతవరకు పేర్కొన్నాం. పేరు తెలియనప్పుడు : ?)	

1. "అంగములేవివాడు తనయాలినిగూడి సుఖించెనెట్లవో" (శ.సా.పూ. బెజవాడ)

"అంగమువచ్చి నో వార! కృపాకర! మత్తులి దోషి కాడు. నే
ర్మిం గరుణింపవే సుపశమింపదు నా పరితాప"మ న్మనో
జాంగవత్తె వారుండు కరుణాకరుడై వరమిచ్చి మీద న
య్యంగములేవివాడు తనయాలినిగూడి సుఖించె నెట్లనో. (లి.వేం.)

2. "అందఱు నందఱే మఱియు నందఱు నందఱె యందఱందఱే" (?)

కొందఱు భైరవాశ్వుములు, కొందఱు సార్థుని తేరి టక్కముల్,
కొందఱు ప్రాక్కిటిశ్వురులు, కొందఱు కాలుని యెక్కిరింతలున్,
కొందఱు కృష్ణజన్మమునఁ గూసినవారలు, నీ నదస్సులో
నందఱు నందఱే మఱియు నందఱు నందఱె యందఱందఱే.(శ్రీ.నాథుడు)

(పంగడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)

కొందఱు సంస్కృతాంధ్రములఁ గొందఱు ద్రావిడ కన్నడంబులన్
గొందఱు యావనాంగ్లములఁ గోవిదు, లిట్టి ఘనుల్ భవత్పజా
మందిరమందు గౌరవసమగ్రత నుండినవార లెన్న నీ
యందఱు నందఱే మఱియు నందఱు నందఱె యందఱందఱే. (కొ.సా.)

3. "అంధుం దద్దనిశీతమందుఁ గనె నయ్యర్కేందుబింబములన్"(శ.సా.పూ., కాకినాడ)

పుండర్మిత సరస్వతీకపులతో భూపాలకుం "దాదితే
యాంధస్తీక్షణభస్తి బింబముల దీవ్యద్వత్తి వర్ణించి స
ద్గ్రంథముల్ రచియింపుఁడీ" యనినఁ దద్గ్రంథానుసంధానని
ద్రాంధుం దద్దనిశీతమందుఁ గనె నయ్యర్కేందుబింబములన్. (లి.వేం.)

4. "అంధు దాలయముఁ గాంచి యానందించెన్" (బాపట్ల శతావధానం)

బందురకత్తిని లేచి సు
దాంధుల నడలింపఁ జంద్రధరుఁ గన భక్తిన్
సందించి బాణుఁ డను గ
ర్వాంధుం దాలయముఁ గాంచి యానందించెన్. (కొ.సా.)

5. "అక్కా! రమ్మనుచు మగఁడు నాలిం బిలిచెన్" (చా.ర.)
 అక్కసి వలె ముప్రొద్దును
 మెక్కుచుఁ దిరిగెదవు కాలిమెట్టున నిన్నున్
 గుక్కక మానను దసినీ
 యక్కా! రమ్మనుచు మగఁడు నాలిం బిలిచెన్. (మో.వెం.)
 వక్కాకు మడిచినేనుక (తె.ప.)
 చక్కెర విలుకానికేళి పలుపుద మనుచున్
 చక్కని ముద్దల మఱదలి
 యక్కా! రమ్మనుచు మగఁడు నాలిం బిలిచెన్. (?)
6. "అమవసనాటి రాత్రి నొక యంగన సూపెను జందమామనున్" (తె.ప.)
 తమసము మించు బేయెడల దానవవోమగ్నహంబు వానర
 ప్రముఖు లెఱుంగు ట(?)ట్లు లల వే(?)శ్యశిఖామణి కెద్దిసొమ్ము యే
 కనుల సుగంధి మన్నుతునిఁ గన్నదో బెట్టులి యేడ నుండున్
 అమవసనాటి రాత్రి నొక యంగన సూపెను జందమామనున్. (?)
7. "అమవస నిందుండు తోచె నర్థమరేయిన్" (శ.సా.ఉ., బందరు)
 కమలాక్షుఁ డొక్క గోపిక
 "యమవస" యని జంక నర్థమం దచ్చెలి పా
 లముఁ జూపి యనియెఁ గను మెటు
 అమవస నిందుండు తోచె నర్థమరేయిన్". (తి.వెం.)
8. "అష్టలితబ్రహ్మచారి కార్కురు పుత్రుల్" (చా.ర.)
 ఈ స్థాప్రాసము దుస్కర
 మస్థలనత నీయఁదగునె యది సుకవులకున్?
 సస్థలత లయి గుహం గని
 రస్థలితబ్రహ్మచారి కార్కురు పుత్రుల్. (మో.వెం.)
9. "ఆకులు పోకలియ వగుఁగా పదిసూటులు సున్నమేటికిన్?" (రాధాకృష్ణభరముగా)
 ఓ కమలాక్ష! రాధ కొనయూపిరి మన్నది నిన్నుఁ జూడఁగాఁ
 గాకలఁదీటు మారుశరకాండముఁ గాచఁగ నంగకాళి, ము
 క్తాకమనీయహార మది తర్థ కఱంగెడు, వత్తునంచు మా
 కాకులు పోకలియ వగుఁగా పదిసూటులు సున్నమేటికిన్? (కొ.సా.)

10. "ఆకులు పోకలుం గలుగ నంతయ చాలును సున్నమేటికిన్?" (తె.స.)
 శ్రీకరకీర్తిహర! గుణశేఖర! కొమ్మనమంత్రి తిక్కనన్
 రాకలుగోరి ముగ్ధ యనురాగము చెందిన మన్మథాగ్నిచేఁ
 బ్రాకటమైన ముత్యములు పాకమునైనవి, వేగ తేర యా
 ఆకులు పోకలుం గలుగ నంతయ చాలును, సున్నమేటికిన్? (?)
11. "ఇంకన్ గస్తురిబొట్టు పెట్టకుము తన్వీ! ఫలభాగంబునన్" (చా.ర.)
 పంకజానన! నేటిరేయి వినుమీ పంతంబుతో రాచువున్
 శంకాతంకము లేక షడశకళాసంపూర్ణు నేనాంకునిం
 బొంకం బార్చెదనంచుఁ బల్కినఁ దగన్ బొంచుండి నేపింటి నీ
 వింకన్ గస్తురిబొట్టు పెట్టకుము తన్వీ! ఫలభాగంబునన్. (మో.వెం.)
12. "ఇనశశిబింబయుగ్మ ముదయించె దినాంతమునందు నర్దిశన్." (చా.ర.)
 "ఇనసమలేజ! మీరు సెలవిచ్చిన వీరము హేమరత్నసం
 జననము మేరుప్రస్తరము చక్కఁగఁ దీర్చితి. పక్షమయ్యే నే
 రున్న సురకోటులం దిశలఁ బొల్పుగ వ్రాయుచు రాఁగ నేఁటికిన్
 ఇనశశిబింబయుగ్మ ముదయించె దినాంతమునందు నర్దిశన్. (మో.వెం.)
13. "ఇటుకరాదు, కొలుకరాదు, నటుకరాదు, పెటుకరాదు"లతో పద్యము (చా.ర.)
 ఇటుకరాదు చేత నిసుమంత నిప్తైనఁ
 గొలుకరాదు నిసుము కొంచెమైన
 నటుకరాదు నీరు నడిమికి రెండుగాఁ
 పెటుకరాదు బావి పెల్లగిలఁగ. (మో.వెం.)
14. "ఈ కల సారస్యము వీకగాని తెలియంగారాదు చింబాధరీ!" (శ.సాపూ., దవశేఖరం)
 "కలగంటిన్ వివరింపు మీ కల చమత్కారంబు నీ" వంచు న
 వ్యాలయన్ బల్కిన వారకాంతఁ గని "యోహో! యీకలా! యీకలా
 లలనా! నా కది చెప్ప శక్యమగునా? లక్షించి చూడంగ నీ
 కల సారస్యము వీకగాని తెలియంగారాదు చింబాధరీ!" (తి.వెం.)
15. "ఈరాకుల గుడిపెలోన నినుఁ దుదయించెన్" (తె.స.)
 సీతావతి పూఁదోటకు
 నేతా మెత్తటి వేళ యిప్పుడు వచ్చెన్

- పోతా, పడుకున్నావా
యీతాకుల గుడిసెలోన? నినుఁ దుదయించెన్. (?)
16. "ఉత్తరమున భానుబింబ ముదయంబయ్యెన్" (చా.ర.)
అత్తుగఁ దూరుపు పడమరఁ
జిత్తురుపు లిళించి నిదురఁ జెందితి, నౌరా!
చిత్తురుపు వ్రాయఁబోవలె
నుత్తరమున, భానుబింబ ముదయంబయ్యెన్. (మో.వెం.)
17. "ఉలుకఁ దలుమంగఁ దలుమంగ నులుకుటయ్యె" (శ.సా.ఉ., గుంటూరు)
పరగ నాసేన యీసేన యురవడింపఁ
దాటుమాటయ్యె మాటు తొరై రహించె
నాటుపదియును బదియునాటై చెలంగె
నులుకఁ దలుమంగఁ దలుమంగ నులుకుటయ్యె. (తి.వెం.)
18. "నిలుకలు తమ కలుగులోని కేనుగు వీద్యెన్" (చా.ర.)
ఇలలో నిద్దరు రాజులు
మలయుచుఁ జదరంగ మాడి మాటవేళన్
బలమెత్తి కట్ట మఱచిన
నెలుకలు తమ కలుగులోని కేనుగు వీద్యెన్. (మో.వెం.)
19. "ఏకాదశినాడు పస్త మేడే ఘడియల్" (తి.వె.)
శ్రీకాంతుని దిన మెన్నఁడు?
రాకొమరుని కెద్ది ప్రయము? రథతిథి యెన్నుం?
డే కొలఁది కన్నె మఱుగును?
ఏకాదశి, నాడు, సస్త మేడే ఘడియల్. (?)
- ఓ కాంతా! నాడు పెనిమిటి
యేకాంతనా చూడఁబోయి నేటికి నాల్గే
చేకొని లెక్కింపుము నేఁ
డేకాదశి, నాడు సస్త మేడే గడియల్. (?)

20. "ఏతపుఁగొమ్మమీద నొక యేనుఁగు సింగము వేటలాడఁగన్" (తె.ప.)
 నూతి జలంబులోన నొకమాటు శిరంబుల యెద్దు మేయఁగా
 నాతి పయోధరమ్మునను నల్లని చంద్రుఁడు గాయుచుండఁగా
 గోతికిఁ బిల్లికూనకును ఘోరపు వైరము గల్గుచుండఁగా
 నేతపుఁగొమ్మమీద నొక యేనుఁగు సింగము వేటలాడఁగన్. (?)
21. "ఓర్దాగ మలంకరించె నువిదకుచంబుల్" (శ.సా.పూ.; కాకినాడ)
 అర్దమయినట్టి విటులకు
 బిడ్డలఁ గని బిరుసు దక్కి బింకము చెడి యా
 బిడ్డలు పాలకు నీడ్వఁగ
 నొర్దాగ మలంకరించె నువిదకుచంబుల్. (తె.వెం.)
22. "కన్నకుమారుండు మగఁడు గాఁగ వరించెన్" (తె.ప.)
 అన్నన్న! రాధ పొగసున
 కన్నికయగు మగఁడు లేమి హేలాగతిచే
 నన్నయగు వందగోవుఁడు
 కన్నకుమారుండు మగఁడు గాఁగ వరించెన్. (?)
23. "కన్నకుమారునిన్ మగనిగాఁ గదె సజ్జనులెల్ల మెచ్చఁగన్" (తె.ప.)
 పున్నమినాటి రేవెలుఁగుఁబోలు మొగంబు, మెఱుంగు సిబ్బెపున్
 జన్నులు. నాలుగన్నులును, జవ్వనముం గల బాణపుత్రి నీ
 రు ప్పగరాజదీరు ననిరుద్దకుమారుని స్వప్నమందుఁ దా
 కన్నకుమారునిన్ మగనిగాఁ గదె సజ్జనులెల్ల మెచ్చఁగన్. (?)
24. "కన్నారికము చెడకమున్నె గర్భంబాయెన్" (తె.ప.)
 చిన్నది పండ్రిండేళ్లది
 యెన్నఁడు రతికేశసుఖము నెఱుంగక మునుపే
 వెన్నున తామర పుట్టెను
 కన్నారికము చెడకమున్నె గర్భంబాయెన్. (?)
25. "కన్నం గవి కేమఁడంద గడగద నణఁకెన్" (తె.ప.)
 తప్పక చూచి తగేంద్రుఁడు
 నొప్పుగ నామింటికెగిరి యొయ్యన చనుటన్

- అప్పుడు రెక్కల నీడం
గప్పుం గని వేమఁ దంత గడగడ వణఁకిన్. (?)
26. "కప్పును జూడంగఁ బాము గడగడ వణఁకిన్" (చా.ర.)
కుప్పల కావలి పనిలోఁ
జెప్పులు కట్టయును బూని శీఘ్రముతోడం
జప్పుడగుచు వచ్చెడి వెం
కప్పును జూడంగఁ బాము గడగడ వణఁకిన్. (మో.వెం.)
27. "కప్పుడు సంపంగినూనె కావలె, ఎంటి?" (చా.ర.)
ఇప్పురమేలేడి పార్థివుఁ
డిప్పుడు నీరావుకనిచె నిదిగో యార్వా
తెప్పున సంగడి తలుపులు
కప్పుకు, సంపంగినూనె కావలె, ఎంటి? (మో.వెం.)
28. "కమ్మలు మోకాళ్లు దాకి పులుపులు మనియెన్" (చా.ర.)
కొమ్మను మదమం డవుడు జ
వమ్మన నీలోత్పలముల వడిఁ గురియంగా
పొమ్మపిలి మోము వందినఁ
గమ్మలు మోకాళ్లు దాకి పులుపులు మనియెన్. (మో.వెం.)
29. "కలహపుదుంప భూమిపయఁ గామినిగాదె తలంచి చూచినన్?" (శ.సా.పూ.: దవశేక్వరం)
కలకలవచ్చ నమ్మొగము గవ్వడఁజేయుచు గట్టిగుట్టలన్
గులుకఁగఁ జేసినంతన దిగుల్పడి యెంతటి నీతిశాలియున్
వలచును దాని, నద్ది పెరివానినిఁ గూడిన వానిఁ జంపు, నాఁ
గలహపుదుంప భూమిపయఁ గామినిగాదె తలంచి చూచినన్? (తి.వెం.)
30. "కమ్మలలోఁ జమ్మలమరెఁ గాంతామణికిన్" (తె.స.) (చా.ర.)
చిన్నచి యుపకంబులు గొని
చెన్నలరఁగ బెప్తవారి చిన్నది రాఁగా
పన్నగఁ టొమ్మునఁ గల వల
కమ్మలలోఁ జమ్మలమరెఁ గాంతామణికిన్. (మో.వెం.)

31. "కమలబాంధవుఁ డేతేరఁ గలువ విచ్చె" (చీరాల శతావధానం)

జంపతుల కాత్మమోదంబు సొరునింప
జారచోరుల గుండియల్ పంపలింప
విదితరుచి మీఱ రోహణీవ్యాదయకమల
కమలబాంధవుఁ డేతేరఁ గలువ విచ్చె. (కొ.సో.)

32. "కరవది, వంగొల్లు, కొహ్లా, దశరాజవల్లె అనే గ్రామనామాలు వచ్చేట్లు వ్రావదీ
పరాభవకథ వచ్చేట్లు గీతపద్యం" (చా.ర.)

"బంధు కలువది యేలోయి పార్థివేంద్ర!
కుమిలి జనులెల్ల రవరవం గొల్లుమనఁగ"
వనఁగ మానిని కొహ్లా నదరనిచ్చె
పాపదశరాజ పల్లెత్తి పలుకఁడయ్యె! (మో.వేం.)

33. "కరోమి, కలయూమి, కలూమి, యూమి అను పదములు వచ్చునట్లు విష్ణువైసము" (చీరాల శతావధానం)

గరిమ స్థిల్పక, రోమిటారివలెఁ గుల్కన్ సాగె దుర్మేధ, దీ
వర పృథ్వాంకవ! యామికుండు విశఁ భ్రోవం జూచినట్లే యబ్
ధరహింపంగను దేవ! యామిడిని బొందంజేయకే యెందు శ్రీ
ధరా యామిన్యధిపాన్యయేళి సురవంద్యా! కృష్ణ! లక్ష్మననా! (కొ.సో.)

34. "కలువకంటికిఁ గుంకుమ గరళమయ్యె" (శ.సా.ఉ.: బాపట్ల)

ఎలమి సాంఘవ కర్తవై యెసఁగుకతన
హరతృతీయాంబకాగ్ని దూమాతిరేక
మల్లనల్లన సోకిన నద్రిచూలి
కలువకంటికిఁ గుంకుమ గరళమయ్యె. (అ.వేం.)

35. "కవికొప్పువె పర్వతోకాంతరవిదుమల్?" (చీరాల శతావధానం)

ప్రవిమల గతి సారసవయ
ము విలాసముఁ జెంద జగము పొగడఁగఁ దిమిరం
బవలఁబడఁద్రోయుటను ఘో
కవి కొప్పువె? పర్వతోకాంతరవిదుమల్. (కొ.సో.)

36. "కవిగాంచునె పగటియందుఁ గవికులతిలకా?" (శ.సా.ఉ.: విజవాడ)
 అవిశేషం బగు గతి జం
 తువులు దివారాత్రములు గమంగొన నేర్చున్
 రవియన్న నడలు నల ఘా
 కవిగాంచునె పగటియందుఁ గవికులతిలకా? (తి.నేం.)
37. "కాంతామణిచంటిమీదఁ గాకర మొలచెన్" (తి.న.)
 చింతామణి యను బాపఁడు
 పంతంబున గోడమీదఁ బ్రతిమను వ్రాసెన్
 అంతట వర్షము గురిసెను
 కాంతామణిచంటిమీదఁ గాకర మొలచెన్. (?)
38. "కాంతుడు లేనివేళఁ గలకంఠి కిలక్కున నవ్వెఁ గిన్నతోన్" (బాపట్ల శతావధానం)
 కంఠుని వాడిచూపులను గాసిలు నన్ దయఁ గాన వత్తునం
 చింతకు రాకఁదక్కఁ బ్రయుఁ డేమిటికో యని బిట్టు దూఱుచున్
 జింతయుఁ గోపమాను సరసీరుహలోచనఁ జేరె నాతఁడున్
 గాంతుడు లేని వేళఁ గలకంఠి కిలక్కున నవ్వెఁ గిన్నతోన్. (కొ.సో.)
39. "కాకరపూపూచి నిమ్మకాయలు కాచున్" (తి.న.)
 కాకర కేటికి యుదకము?
 చేకొని యో కొమ్మ! నిమ్మచెట్టుకుఁ బోయినే
 కాకరకాయలు కాచును
 కాకరపూపూచి నిమ్మకాయలు కాచున్. (?)
40. "కామిగాడు; మోక్షకామిగాడు" - పీఠపద్యంలో. (చా.ర.)
 నిపుణత్వమున రాజనీలీ యెఱుంగక
 నేల నేలెడువాడు బేలగాని,
 పంగీతపాహిత్యసంసత నెఱుంగక
 కృతచెప్పువాడు దుష్కృతుఁడుగాని,
 కుశలుఁడై యింతుల కోరికల్ దీర్చని
 విషయాతురుండు దుర్విటుఁడుగాని,
 మూఢవ శ్రీపాదమగ్నతఁ జెందక
 ముక్తిఁ గోరెడువా(?)డు రక్తిగాని,

అతిదయాళివక్తి, యతులితమగు యుక్తి,
యంగనానురక్తి, యచలభక్తి -
సరతః గాంచకున్నఁ బతిగాఁడు కవిగాఁడు
కామిగాఁడు; మోక్షకామిగాఁడు.

(?)

41. "కామినిమచమధ్యమందు గరుడుం డాడెన్" (చా.ర.)

చేమంతిచెట్టుక్రిందను
భామామణి విదురపోవఁ బయ్యెద జాటన్
రోమావళి పామో యని
కామినిమచమధ్యమందు గరుడుం డాడెన్. (మో.వెం.)

42. "కామిని పాదనూపురము ఇంగున మ్రోగడు, హేతు వేయెకో?"
(కామకొలను త్రివిక్రమరామరావు, మద్రాసు)

(ఇది ఉత్పలనాలలో నుండఁగూడదు)
తన జారకృత్య మితరులు
గనకుండఁ బటంబుఁజట్టె గాళ్ళ కిప్పుడు, కా
మిని పాదనూపురము ఇం
గున మ్రోగడు హేతు వేయెకో? యననేలా? (కా.సా.)

43. "కాముఁడు వెన్నెలల్ గురిసెఁ గంతుఁడు బాణము లేసె నెచ్చెలి!"
(పంగిడిగూడెం శతావధానం-1)

నా మది నాటుకొన్న యలనాఁడు మొదల్ ప్రదులంగఁబోసఁ దా
కోమలమూర్తిరూప, మొనఁగూడదు కార్యము, నిల్వ దింక నా
నీమము, కోకిలం బది ఖణిళ్ళని అంకెలు వేసె, రోహిణీ
కాముఁడు వెన్నెలల్ గురిసెఁ, గంతుఁడు బాణము లేసె, నెచ్చెలి! (కా.సా.)

44. "కుంజరయూథంబు దోమకుత్తుకఁ జొచ్చెన్" (చా.మ.: బట్టుమూర్తి)
(భారత సంబంధంగా)

రంజనసెడి సాండపు లరి
భంజనులై విరటుఁగొల్వఁ బాల్చడి రకటా!
సంజయ! విధి నేమందును?
కుంజరయూథంబు దోమకుత్తుక సొచ్చెన్! (రామకృష్ణుడు)

(రామాయణ సంబంధంగా)

అంజన కొమరుని నుడి వా

సిం జని రాఘవుడు, రవిజు చెల్మికి నచటం

గొంజక వసించె, నయయో!

కుంజరయూధంబు దోమకుత్తుక జొచ్చెన్.

(కొ.సా.)

45. "కుండసు గొండఁ జొచ్చె నిదిగోయని పల్కెను విస్మయమ్మునన్"

(పితాపురం అష్టావధానం)

కొండలు రేగి రోకముల గుండలు సేయుచునుండఁ జూచి యా

ఖండలుఁ దుర్దతుండయి యఖండపరాక్రమ మొప్పు తిక్కలన్

జెండఁ గడంగుటన్ దెలిసి శీతనగాత్మజఁ డబ్బి వజ్ర రా

కుండసు గొండఁజొచ్చె నిదిగోయని పల్కెను విస్మయమ్మునన్.

(కొ.సా.)

46. "కుందేలును కోడిపిల్ల గుటుకున మ్రింగెన్"

(తె.ప.)

చందనగంధులు ముగ్గురు

మందారపుదోటలోన మాపటివేళన్

అందంది పూలుగో యా

కుందేలును కోడిపిల్ల గుటుకున మ్రింగెన్.

(?)

47. "కుందేలులు రెండు వచ్చి కుచములఁ గజచెన్"

(తె.ప.)

కందర్పుని పూదోటను

జందనముఖ లిద్దఱొచ్చి చతురత మెఱయన్

నందంది పూలుగో యా

కుందేలులు రెండు వచ్చి కుచములఁ గజచెన్.

(?)

48. "కుక్కచేతను బడి కదా కుంజరంబు!"

(బాపట్ల శతావధానం)

దుర్బలులం డక్కరాస్త్రుఁ డీ ద్రుపదపుత్రు

చేత ద్రోణుండు చాపదేశికుఁడు పడియె

నన్నమాత్రన యుచ్చెరువయ్యె మదికిఁ

కుక్కచేతను పడెగదా కుంజరంబు!

(కొ.సా.)

49. "కుక్కవో నక్కవో పిగివో క్రోతివో పిల్లివో బూతపిల్లివో"

(సింగభూపాలాస్థానంలో బట్టుకవి)

తక్కుక రావుపింగ వసుదావరుఁ డధ్వుల కర్ణ మిచ్చుచో
దిక్కుల లేని కర్ణుని దధీచిని భేదరు వేల్పువ్రాసుఁ బిం
పెక్కిన కామధేనువు శిరీ(?)ంధ్రుని నెన్నెదు భట్ట! దిట్టవై
కుక్కవో నక్కవో పిగివో క్రోతివో పిల్లివో బూతపిల్లివో? (శ్రీనాథుడు)

50. "కుక్కుట గృహమందుఁ గాకఘాకము బుండెన్"

(గుంటూరు శతావధానం)

ఒక్కఁడగు బోయ పక్షుల
నక్కబముగ నెన్నె జాతు లనఁదగువానిం
గక్కురితిఁ దెచ్చి యొక్కుటఁ
గుక్కుట. గృహమందుఁ గాకఘాకముబుండెన్. (కా.సో.)

51. "కుటిలాలక యెడమకన్ను కుడికన్నాయెన్"

(చా.ర.)

నిటలమున నీవు దాల్చిన
పటుతర కస్తూరిరేఖ బహురతిచేత
వ్వుటునిటు జాతిన చెమటకుఁ
గుటిలాలక యెడమకన్ను కుడికన్నాయెన్. (మో.వెం.)

52. "కుట్టకయున్న వృశ్చికముఁ గుమ్మరిపుర్యని యెంతురేగదా?"

(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)

కట్టిఁడి సూర్యనందనుఁడు కార్యమెఱుంగక దుష్టబుద్ధియై
చుట్టలు మిత్రులున్ సతులు సూరెలఁగొల్వ సుఖాన సున్నవాఁ
డట్టె? యింకేల తానుపెల? నాతని త్రు శృంగంపు లక్ష్మణా!
కుట్టకయున్న వృశ్చికముఁ గుమ్మరిపుర్యని యెంతురేగదా? (కా.సో.)

53. "కొబ్బారోకో యనుచుఁ గోడి కూతఁగూసె"

(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)

కినిసి నవదంపతులుఁ జోరులును శపింపఁ
బ్రతుభటులు నైష్ఠికులుఁ గార్యపరత నేగఁ
దమ్మిగుమ్మడులకు సోయగమ్ము పొచ్చఁ
గొక్కురోకో యనుచుఁ గోడి కూతఁగూసె. (కా.సో.)

54. "కోడెలతోడ ధీకొనియుఁ గూలెఁగదా ముసలెద్దులొక్కటన్" (బాపట్ల శతావధానం)
 వాడి తొలంగి దేవాబలనైలవమున్ మఱి బుద్ధిశక్తియున్
 గూడఁ దొలంగి దుష్కపులు కొందఱు సత్కవి హింసాపాతముల్
 పోడిమిఁ జూపఁగా నెదిరి పోరి యడంగెడునట్లు గాఁగ నా
 కోడెలతోడ ధీకొనియుఁ గూలెఁగదా ముసలెద్దులొక్కటన్! (కొ.సా.)
55. "కోతికినిం గొమ్ములాటు గుల్జముకు వలెన్" (తి.న.)
 రాతి రొక హయము నమ్మితి
 నాతురపడి హస్తకొమ్ము లాటంటికినిన్
 ఈతటిఁ గొనుగో లిచ్చెడఁ
 గోతికినిన్ గొమ్ములాటుఁ గుల్జముకు వలెన్. (?)
56. "కోయంచుం దొలికోడి కూయుదనుకం గోపంచె బింబాధరా?" (తి.న.)
 అయిం బోయి నిశేల నావలనఁ ద ప్రామాట సైరింపవా
 జాయో కానము నీ మనంబుఁ దయమీఱం బల్క వింతైనఁ నీ
 ప్రాయం బేటికి నిన్నుఁ బాసినఁ దృణప్రాయం బయో! "కొక్కురో
 కో" యంచుం దొలికోడి కూయుదనుకం గోపంచె బింబాధరా? (?)
57. "క్రమమని యెంచి పంచెఁ గవిరాయఁడు భారతి యిస్తుపంతయున్" (బాపట్ల శతావధానం)
 ప్రమదము రోప గాయకులుఁ బొందితిగల్గినవార లొక్కడన్
 పమరము సేయుచుండఁ గని శారద యందఱి మాత "యిందు న్యా
 యము కవిరాజ తెల్పు"మనె నయ్యెడ రాజా నిజంబుఁ దెల్పుటే
 క్రమమని యెంచి పంచెఁ గవిరాయఁడు భారతి యిస్తుపంతయున్. (కొ.సా.)
58. "గణపతుర్నివాడు ఫణిచతుర్థి" (శ.సా.ఉ., కిర్లంపూడి)
 "ఎన్ని దినములాయె నిట నన్ను డించి నీ
 వరిగి" యనినఁ బల్కి కనియె చిర్ర
 "నేటి కెన్నఁగఁ బదినెల లాయెఁగా! నేడు
 గణపతుర్ని; నాడు ఫణిచతుర్థి." (తి.నెం.)
59. "గరుడడు గణపతికిఁ దండ్రెగావలెఁ జాస్కి" (పితామహం అష్టావధానం)
 పారుడు గణపతికిఁ బోలెన్
 పరసీజాక్షుండు నాభిజన్మనకుఁ బలెన్

- గురుకీర్తిగన్న యా సా
గరుఁ డుడుగణపతికిఁ దండ్రుగావలిఁ జమ్మి. (కా.సా.)
60. "గర్భములోనుండి వెడలిఁ గమలాఘ్నఁ డొగిన్" (తె.ప.)
దుర్బర వేదన సలుపక
యర్చకుఁ డుదయించు ననుచు నతిమోదముతో
విర్బరత మండఁ బ్రాకృతి
గర్భములోనుండి వెడలిఁ గమలాఘ్నఁ డొగిన్. (?)
61. "గవ్యకుఁ గొఱగావు మేటికవి నెదిరిచినన్" (గుంటూరు శతావధానం)
ఇవ్వడువునఁ గాకంబా
చివ్వుకుఁ గౌల్లవ్వి మున్నె చెడిపోయితివా?
నెవ్వగ పోయెనే? యిప్పుడం
గవ్యకుఁ గొఱగావు మేటికవి నెదిరిచినన్. (కా.సా.)
62. "గాడిద యేడిచెఁగదన్న! పునసంపన్నా!" (దా.ర.)
అడిన మాటను దప్పిన
గాడిదకొడు కంచుఁ దిట్టఁగా విని యయ్యో
వేదా నాకొక కొడుకని
గాడిద యేడ్చెఁగదన్న! పునసంపన్నా! (మా.వెం.)
63. "గుండ్రాతికిఁ గాళ్ళువచ్చి గునగున నడిచెన్" (తె.ప.)
ఉండ్రా యోరి దురాత్మక!
ఇండ్రా ప్రాసంబు కవుల కీయ్యం దగునా
యండ్రాముపదము సోకిన
గుండ్రాతికిఁ గాళ్ళువచ్చి గునగున నడిచెన్. (?)
- ఉండ్రాని యడవిలోపల
గుండ్రాయై యున్నయట్టి కోమలిపైఁ గో
దండ్రాముపదము సోకిన
గుండ్రాతికిఁ గాళ్ళువచ్చి గునగున నడిచెన్. (?)
- తండ్రీ పనుప మునివెంటను
పండ్రెండవయేట రామభద్రుఁడు చని కా

అల్లండించి దూళిఁ జిమ్మిన
గుండ్రాతికిఁ గాళ్ళువచ్చి గునగున నడిచెన్. (?)

పండ్రిందుకండ్ల దేవర
తండ్రి శరాసనము రామరణీకుండున్
దండింపఁ బోవునప్పుడు
గుండ్రాతికిఁ గాళ్ళువచ్చి గునగున నడిచెన్. (?)

64. "గుత్తపు తాపితా ఆవికకుట్టు పటుక్కున వీడె నింతికిన్" (చా.ర.)

ఇత్తటి రమ్మరమ్మనుచు నింపుగ గొల్లలు తమ్ముఁ బిల్వఁగాఁ
దత్తరపాటునం గదిసి తాండవక్యస్థుఁడు సుందరాంగిపై
మెత్తని పూలపామ్మనను మెచ్చి చనుంగవ నంటినంతనే
గుత్తపు తాపితా ఆవికకుట్టు పటుక్కున వీడె నింతికిన్. (మో.వెం.)

అత్తటిఁ జిత్తజాండు ఏ(?)రవోంగనలం గనలింప నిక్షు ఏ
ల్లెల్లి రమర్షణంబు మెఱయించి నిశితవిమోచనప్రసూ
నోత్తమబాణపంక్తి కుచయుగ్మ మదాటునఁ దాక నేసివన్
గుత్తపు తాపితా ఆవికకుట్టు పటుక్కున వీడె నింతికిన్. (మో.వెం.)

65. "గుమ్మములో మన్న ముద్దుగుమ్మన్ గాంచెన్" (శ.పా.ఉ.: విశాఖపట్టణం)

కమ్మవిలుకాని చిల్కన
సమ్మద మొనరించుచున్ బ్రశస్తం బగు రీ
తి మ్మనమును గరణఁగఁ దా
గుమ్మములో నున్న ముద్దుగుమ్మన్ గాంచెన్. (తి.వెం.)

66. "గుట్టానికి నైదుకాళ్ళు కోడికి వలెనే" (చా.ర.)

మట్టాకుఁ బాన్పుగాఁ గొని
బొట్టును బ్రహ్మాండపంక్తిఁ బూనిన ముద్దుం
గుట్టఁడ! ఏను, వన్నెలు గుహు
గుట్టానికి నైదు: కాళ్ళు కోడికి వలెనే. (మో.వెం.)

67. "గోలకొండ, మాలముండ, పూలదండ, కొత్తకుండ - వరసగా వచ్చేట్లు శృంగార
విషయకంగా కందసదృశము" (చా.ర.)

ఒక గోల, కొండ చెంతను
బ్రకటంపు తమాలముండఁ, బటుతరగతి దా

చుక పూలదండ విడ. నా
యకునకు మై కొత్తకుండ, నలివ రమించెన్. (?)

68. "ఘనము ఘనము మించి మించు కావలె నీపున్" (భాగవత సంబంధముగా)

విను విను వైదర్భీ! శ్ర
వనరునా సంవాస వీపు, వరియించును నిన్
వనజాతనాథుఁ డయ్యస
ఘనము ఘనము మించు, మించు కావలె నీపున్. (కా.సా.)

69. "చందురులో నిట్టి నేల చంగలి మేసెన్" (చా.ర.)

కందర్పవారుఁడు నరుఁడును
బందికినై పోరి పోరి పరిపరిగతులన్
గ్రిందైన హరుని శీర్షపుఁ
బందురులో నిట్టి నేల చంగలి మేసెన్. (నా.నెం.)

70. "చట్రాతివి నారదీయఁ జయ్యన వచ్చున్" (తె.ప.)

ఇట్రార యుక్తి చెప్పెద
పట్రా యిది తాటిమట్ట పదిలములోడన్
కొట్రా నీ భుజశక్తినిఁ
జట్రాతివి. నారదీయఁ జయ్యన వచ్చున్. (?)

71. "చుక్కలలో నొక్కనక్క నుడివడి తిరిగెన్" (తె.ప.)

చక్కన గోవర్ధనగిరి
నక్కజముగఁ గృష్ణుఁడెత్త నాపుల కొఱకున్
గ్రక్కున గిరి మిన్నందిన
చుక్కలలో నొక్కనక్క నుడివడి తిరిగెన్. (?)

72. "చూతుమె లవుఁడా యటంచు నుందరి పలికెన్" (చా.ర.)

శ్యాతిగల రామచంద్రుఁడు
చేతోమోదంబులోడఁ జెలఁగుచు నెంతో
ప్రీతిగ నిటు చనుదెంచిన
చూతుమె? లవుఁడా యటంచు నుందరి పలికెన్. (నా.నెం.)

సీత తన ప్రయతనాజని
నాతియుఁ జేరంగఁ బిలిచి యౌరా యనుచున్
ఖ్యాతిగ రాముని గుట్టము
చూతుమె లవుఁదా యటంచు సుందరి పలికెన్. (?)

73. "చెలువుగఁ బిల్లిఁ బట్టుకొనఁ జేరెడి యెల్కలదండఁ బోరెడిన్"
(చీరాల శతావధానం)

జ్వలితపు రోషపిన్న రిపువారదవంబును నేఁడె కాల్చు నం
చలముబలంబుఁ జూపఁ బవనాత్మజఁ దా రణసీమఁ జేర న
బృలియు నొకంటఁ గూల్చుమని పైఁబడు కౌరవసేన యయ్యెడన్
చెలువుగఁ బిల్లిఁ బట్టుకొనఁ జేరెడి యెల్కలదండఁ బోరెడిన్. (కా.సా.)

74. "చెలువుగ రామలక్ష్మణులు సీతకుఁ దమ్ములు శంభుఁ దన్నయున్" (తె.ప.)

అలర గణింపఁ బంక్తిరతునాత్మజా లెవ్వరు? మైతిలుందు నే
లలనకుఁ దండ్రి? మన్నతుని లాపు శరంబులు నేవి? కాళికా
చెలువుని నామ మెద్ది? మఱి సీరికి శరియు నేమి కావలెన్?
చెలువుగ రామలక్ష్మణులు, సీతకుఁ, దమ్ములు, శంభుఁ, దన్నయున్. (?)

75. "జయ జయ యంచుఁ గౌరవులు చాల విషాదముఁ జెంద నాత్మలోన్"
(విశదల శతావధానం)

భయద పరాక్రమంబునను బార్థులఁ గూర్చును భీష్ముఁ డంచు దు
ర్బయమునఁ బల్కు కౌరవుల నాకు వశంబొక నిల్వనంచు మే
ల్లయమగు మీ కటం చనియే సంజయుఁ డట్టి గ్రహించి యౌరా! సం
జయ జయ యంచుఁ గౌరవులు చాల విషాదముఁ జెంద నాత్మలోన్.

భయదపు సింహనాదము ప్రభంజనసంభవుఁ దాచరించి ది
క్ష్మయముపయి స్థుటింప పారి కేల్లవఁ దట్టి మురింపఁ బార్థుఁడ
క్షయదృతి నారి మీటఁగనె, మల్లల మ్రోగెను వింటిగంట మేల్
జయ జయ యంచుఁ గౌరవులు చాల విషాదముఁ జెంద నాత్మలోన్.

భయదపరాక్రమంబునను బార్థుల గెల్చును భీష్ముఁడంచు దు
ర్బయుఁడు సుయోధనుండు వదరన్ విని దానికి నోర్వలేక నే
జయమును గాంచఁ బార్థుఁ డట శతశిలీముఖమూని దూకెఁ దా
జయ జయ యంచుఁ గౌరవులు చాల విషాదముఁ జెంద నాత్మలోన్. (కా.సా.)

76. "జలము జలమ్ములోఁ గలిసి సంతమనంబనఁ గ్రమ్మె దిక్కులన్"
(పంగిడిగూడెం శతావధానం-1)

కలకలలాడు పద్మిని ఏకాసము వీడఁగఁ గల్గచెల్వ మేల్
కొలకొలలాడ, రేచెలి చకోరముతోఁ గనులెత్త జక్కవల్
వలవలలాడ, నయ్యనుని బాయుట కేడ్చు దినాంబుజాక్షి క
జలము, జలమ్ములోఁ గలిసి, సంతమనంబనఁ గ్రమ్మె దిక్కులన్. (కొ.సా.)

77. "జారకులావతంసమును సాఁకఁదగున్ నృపతుల్ వరేశ్వరా!"
(పంగిడిగూడెం శతావధానం-1)

సారసుగంధపూరమనసార మసార మటంచు మేటి ప
ష్టిరము, కమ్మకస్తురియు నింద్యము లంచు, సుగంధబంధురం
చై రమణీయమౌ పునుఁగు నద్భుతభంగి స్పృశించు గంధమా
ర్జారకులావతంసమును సాఁకఁదగున్ నృపతుల్ వరేశ్వరా! (కొ.సా.)

78. "తర్కవసున నిట్టిదమచుఁ దగుఁ దెలియంగన్" (విశదం శతావధానం)

సదృశనీయం బియ్యది
యద్భుతమే శాణమునకు నగు సాన యనన్
సదృశనంబులఁ గావునఁ
దర్కవసున నిట్టిదమచుఁ దగుఁ దెలియంగన్. (కొ.సా.)

79. "రం రొక్కేఁబది నాల్గు కానఁబడియెన్ దద్గారివక్షంబునన్" (చా.ర.)

లలితాకారుఁ గుమారు షణ్ముఖునిఁ దా లాలించి చన్నిచ్చుచో
గళగ్న గ్రహరత్నదీప్తకలికా గాంభీర్య హేమాంచితో
జ్వల రత్నప్రతిబింబితాననములన్ శంకుండు వీక్షింపఁగాఁ
దల రొక్కేఁబది నాల్గు కానఁబడియెన్ దద్గారివక్షంబునన్. (మో.వెం.)

80. "రంకాయల పులుసుఁ ద్రావి తనిసిరి బావల్" (తె.న.)

పలుకూరి దేవశంబున
సలలితముగ మొన్నఁ జేయు సంతర్పణకున్
దొలుతను మీ రంపిన చిం
తలకాయల పులుసుఁ ద్రావి తనిసిరి బావల్. (?)

81. "తలలోపలనున్న కల్లుఁ ద్రావి రనేకుల్" (బాపట్ల శతావధానం)
 బలువేసవి దినములలోఁ
 గలిగిన తాపంబు దీఱఁగా నుత్సాహం
 బోలయుఁగఁ గడుఁజల్లని ముం
 తలలోపలనున్న కల్లుఁ ద్రావి రనేకుల్. (కొ.సా.)
82. "తల్లి తల్లి మగఁడు తల్లియయ్యో" (బాపట్ల శతావధానం)
 మోహినీ స్వరూపమున నొప్పు వారితోడ
 భవుఁడు కలయఁ బుట్టి భైరవుండు
 దాన భైరవునకుఁ తండ్రియయ్యో శివుండు
 తల్లి తల్లి మగఁడు తల్లియయ్యో. (కొ.సా.)
83. "తల్లి మగఁడు తండ్రియని తల్పక కూడియు సార్వయ్యయ్యోగా!" (విశదం శతావధానం)
 తల్లి దరిత్రి నీతకు యథార్థము, శ్రీహరి యా దరిత్రికిన్
 వల్లభుఁడయ్యో, నాహరియు వల్లితలీలను రాముఁ డయ్యో, నా
 వాల్లకపాణి సీత విభుఁడై తగు రాముని యోగ్యవేళలన్
 తల్లి మగఁడు తండ్రియని తల్పక కూడియు సార్వయ్యయ్యోగా! (కొ.సా.)
84. "దొడియందము చెప్పఁదరమె? తోయఁవేత్రా!" (శ.సా.పూ.: రవశేక్వరం)
 వడివడి పనియున్నప్పుడు
 పాడుమెక్కక మిగుల విసుగు పుట్టించును నీ
 గొడవాకటి లేకయుండినఁ
 దొడియందము చెప్పఁదరమె? తోయఁవేత్రా! (తి.నేం.)
85. "దొలిజేపెన్ భయమింతయున్ గనక విద్యుద్వల్లి కల్లంబహో" (బాపట్ల శతావధానం)
 తళుకుం జూపులు సోగకన్నులును మందంబైన యానంబునున్
 గులుకుం గుబ్బలు బారలొ కురులు బెక్కుం జూపు మధ్యంబునున్
 వెలయున్ నల్వ స్మరాస్త్రమే మెయి యనన్ బింబోష్ఠ నిర్మించి తా
 దొలిజేపెన్ భయమింతయున్ గనక విద్యుద్వల్లి కల్లంబహో. (కొ.సా.)

86. "తోచు నడంగు వెండియును దోచు నడంగు మెఱుంగు చాడ్చునన్" (చా.ర.)

(రామాయణార్థమున)

తోచకుపట్టి తెమ్మనుచుఁ దొయ్యలి వేడిన వెంటనంటి చే
సాచుచు మెల్లమెల్లఁగను జాడల జాడల నాశలాశలన్
నాచుకవచ్చు రామరఘనాయకు ముందర మాయలేడి తా
తోచు నడంగు వెండియును దోచు నడంగు మెఱుంగు చాడ్చునన్. (మో.వెం.)

(రామాయణార్థములోనే మరో విధంగా)

"పేచ మడంచి రాఘవకపిప్రవరాదులు వాల్మీకంటిమిన్
ఏచఁగ మిన్ను మన్ను దిశ లెచ్చటి వచ్చటఁ గాలఁగా రవిం
గ్రాచు శరాగ్నికీలల జగంబులు ఘోర్లల నింద్రజిత్తు తా
దోచు నడంగు వెండియును దోచు నడంగు మెఱుంగు చాడ్చునన్.

(దానినే భాగవతార్థమున)

పూచిన మాట పెట్లఁ దలపోయఁగలేక మనోభవుండు ప్రే
రేచ గణాలు నాలుఁ గను రెప్పల నార్చక చూడఁగా మనం
బాచఁగలేనియట్టి త్రిపురారి పురస్థలి శౌరి నారియై
దోచు నడంగు వెండియును దోచు నడంగు మెఱుంగు చాడ్చునన్.

87. "ద్రుంచెన్ రాఘశిరంబు రావణుఁడు సంతోషించి రానిర్జరుల్"

(గుంటూరు శతావధానం)

ఎంచన్ సీతకు మాయసీతఁ దగున ధీర్బాటు గావించి తా
ద్రుంచెన్ శక్రజితుం డటం చనిన దైత్యుం డిష్టుఁడై యున్నఁ ద
చ్చంచద్రత్నకిరీట మూడిపడఁ గీశావీక మౌన ననం
ద్రుంచెన్ రామ, శిరంబు రావణుఁడు సంతోషించి రానిర్జరుల్. (కా.సా.)

88. "దారము లేకున్న బ్రతుకఁ దరమే ప్రజకున్?"

(గుంటూరు శతావధానం)

క్రూరుఁడగు కనకలోచను
మారణ మొనరించి దరణి మనుషఁగ హరి భూ
దారమయి యొప్పె; నా భూ
దారము లేకున్న బ్రతుకఁ దరమే ప్రజకున్?

(కా.సా.)

89. "దారము లేని వారము నితంబిని! నీకెవడిచ్చెఁ జెప్పుమా?" (విశదల శతావధానం)
 చారుపటీరచర్చ కలశద్వితయోపమమౌ కుచద్వయిన్
 మీఱఁగ నొక్క పూరుసుని మెచ్చి కవుంగిటు జేర్చి తొట నా
 పూరుసుపేరు ముత్రములఁ బోల్చుగు గుర్తులు నిల్చెఁ గానిచో
 దారము లేని వారము నితంబిని! నీకెవడిచ్చెఁ జెప్పుమా? (కా.సా.)
90. "దిరిగిరి సత్పథం బెనసి తేజరిలెన్ విబుధాళి కిక్కయై" (గుంటూరు శతావధానం)
 గరువము మీఱు వింధ్యమున కంటి సమర్థతఁ జూపఁ బూనఁగా
 వారుని శతావధానం బను మహాత్మ్యపుఁ గల్గిని రత్నకూటముల్
 మెఱయి సువర్ణసంపదల మేకొన నిర్జరులెల్ల మోద మం
 దిరి గిరి సత్పథం బెనసి తేజరిలెన్ విబుధాళి కిక్కయై. (కా.సా.)
91. "దీపముపై నొక్క యీఁగ దీరత వ్రాలెన్" (చీరాల శతావధానం)
 భూపాలు కేళిగృహమున
 దీపముకై శోణములు దీపింప దురా
 శాపటిమఁజేసి తన్నెడి
 దీపముపై నొక్క యీఁగ దీరత వ్రాలెన్. (కా.సా.)
92. "దుగ్ధపయోధిమధ్యమున దుమ్ములు రేగి నిదేమి చోద్యమో!" (చా.ర.)
 స్పృశ్యపునర్లుఁ దీప్తరుఁడు చిచ్చుకంటను బంచబాణునిన్
 దగ్ధము చేసి నంచు విని తామరసేక్షణు మ్రోలనున్న యీ
 ముగ్ధపు లచ్చి మోదుకొనె; మోహనగంధము పిండిపిండియై
 దుగ్ధపయోధిమధ్యమున దుమ్ములు రేగి నిదేమి చిత్తమో! (మో.వం.)
93. "దుర్మతి రాజుగాఁగఁ బరితోషము గైకొని రెల్లవారలున్" (బాపట్ల శతావధానం)
 దుర్ముఖీయందె పుట్టియును దుర్ముఖీగాక ప్రణానురాగుఁడై
 కర్మకుఁడైనయట్టి నరకాంతుని పుత్రుఁడు రౌద్రవత్సరం
 బర్మిలి నిండినంతఁ దగునంతటి ప్రాయముగల్గి మేటియై
 దుర్మతి రాజుగాఁగఁ బరితోషము గైకొని రెల్లవారలున్. (కా.సా.)
94. "దృఢవత్సంబునఁ జేప తుమ్మెగదచా దిగ్ధంతు లల్లాడగన్" (చా.ర.)
 సదులీఖోర్చి చలింప, నిర్జరవరుల్ శంకింప, భేరీనికా
 యుడమత్కారత నిద్రలేచి దశకంఠామర్ష విద్యత్పరీ

వృధ సోదర్యుడు లేచి రా. వ్యథ యొనర్చెన్ నాసికాంతస్పృహ
దృఢసత్వంబునఁ జీమః తుమ్మెగదరా దిగ్దంతులల్లాడఁగన్. (మా.వెం.)

(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం)

ద్రుడిమ స్మిశన పాండుపుత్రుల మహాప్రస్థాదులన్ రాబ్బరి
వృధలోకాద్భుతవిక్రమక్రముల నాపెన్ సైంధవభ్రష్టుఁ డా
దిదులీంద్రోపములైన, నీశ్వరవరాధిక్యంబునం జేసి, హా
దృఢసత్వంబునఁ జీమ తుమ్మెగదరా దిగ్దంతులల్లాడఁగన్! (కా.సా.)

95. "దోష్ట్రీ చేసువు గర్భమందుఁ బులికందుల్ పుట్టి ముగ్రాకృతిన్" (చా.ర.)
దోష్ట్రీశాంత తపోదయా! గుణానిరీ! తేజస్వి! పాపాటన
దగ్రాక్షానలుఁడైన కశ్యపున కుద్యద్గర్భులై యాగభు
గ్దోష్ట్రీశుల్ సుతు బుద్ధులించిరి బిడాచా! వింత వీక్షించితే
దోష్ట్రీ చేసువు గర్భమందుఁ బులికందుల్ పుట్టి ముగ్రాకృతిన్. (మా.వెం.)

96. "ధారము లేచి హారము వితందిని! నీ కెవఁడిచ్చెఁ జెప్పుమి" (చా.ర.)
భూరి వివేకుల్ విటులఁ బూచిదరిండ్లను గూడి వారిచేఁ
గోరిన భూషణెన్న కొని కోమలి రారితేజైతి వందుల్
హారము బుల్లిసిల్లఁగ మహావ్రహ్మల్ విమతింపఁ బచ్చరా
ధారము లేచి హారము వితందిని! నీ కెవఁడిచ్చెఁ జెప్పుమి. (మా.వెం.)

97. "నవరాత్ర వ్రతదీక్ష చెల్లెనిట నానందం బమందంబుగన్" (పంగిడిగూడెం శతావధానం-1)
కవిరాజుల్, బుదరాజు, బుత్తమదరాకాంతుల్, హేతుల్, బాందపుల్
సవనంబంచు గణింప, నిర్మల నయస్సాంతంబునన్, దేవి, రా
ఘనమాంబామణితోడ నాగవసుధాకాంతుండు పూజింప శ్రీ
నవరాత్ర వ్రతదీక్ష చెల్లె నిట నానందం బమందంబుగన్. (కా.సా.)

98. "నానాటికి దీసికట్లు నాగంభట్లు" (పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)
ఏ నెట్లు సేతుఁ గాపుర
మీ నాతుకతోడ బుద్ధి యేర్పడ దయ్యో!
పూనిక నే నెట్లోర్చిన
నానాటికి దీసికట్లు నాగంభట్లు. (కా.సా.)

నీనాటి యగ్రవాహము
మీ నాటికి మాన్యమాయే, మీపని తీరన్
మానాడు ఖండికాయెను
నానాటికి దీపికట్టు నాగంభట్టు. (చాటుపు)

99. "నిమ నిమ నిన్ను నిన్ను మఱి నిన్నును నిన్నును నిన్ను నిన్నును" (చా.ర.)
(రామాయణార్థం)

అనిలజ! జాంబవంత! కమలాప్రతనూభవ! వాయుపుత్ర! యో
వన! సుషేణ! నీల! నల! భానుకుటుం దగు రాఘవేంద్రుఁ డ
ద్దనుజపురంబు వేగెలువ దైత్యులఁ జంపఁగ వేగ రమ్మనెన్
నిమ నిమ నిన్ను నిన్ను మఱి నిన్నును నిన్నును నిన్ను నిన్నునున్. (మో.వెం.)

(భాగవతార్థం)

అనఘ సురాపగాతనయ! యర్కతనూజ! విచిత్రవీర్యనం
దన! గురుపుత్ర! ద్రోణ! కృప! నాగపురీశ్వర! దుస్ససేన! ర
మ్మనుమనె రాజసూయము యమాత్మజ! డిప్పుడు చేయఁబూని. తా
నిమ నిమ నిన్ను నిన్ను మఱి నిన్నును నిన్నును నిన్ను నిన్నునున్. (మో.వెం.)

(భాగవతార్థం)

అనఘ సురేశ! వాయుసఖ! యర్యమనందన! రాక్షసేంద్ర! యో
వననిధినాథ! గంధవహ! వైశ్రవణ! నిటలాక్ష! తాను ర
మ్మనుమని చెప్పి మారపుడు మారుని పెండ్లికి మిమ్ము నందఱున్
నిమ నిమ నిన్ను నిన్ను మఱి నిన్నును నిన్నును నిన్ను నిన్నునున్. (మో.వెం.)

100. "నిప్పున నొక చేరెడంత నెత్తురు గాచెన్" (చా.ర.)

కుప్పించి వెలుగు దూకిన
గొప్పము లిదె నాటె నిప్పుడు, కోమలి వేగన్
ఉప్పు గొనిరమ్ము, కాలము
నిప్పున; నొక చేరెడంత నెత్తురు గాచెన్. (మో.వెం.)

101. "నిలుపుటద్ద మెదుట నిలిపి చూపితఁ గాని

నలువెంపు లేనుని పరికినాన?

నవమీటుదుప్పటి సైనిఁ గట్టితిఁ గాని

నవపురంగేనుని పరికినాన?

నిరులనురటి చెచ్చి నివడుచుంటిని గాని"

(శ.సా.పూ., కాకినాడ)

చెమటదేమని పూచ్చి చేసినాన?

పవళింప విరిపాన్పు సవరించితిని గాని

యాయాస మేమని యడిగినాన?

మొగము వెలవెలఁబోయిన మూలమేమి?

యెలుపు గనులందుఁ గల్గిన హేతువేమి?

నాథ! నాయందు లోపమున్నను క్షమింపఁ

బాడి యగుఁగాక తప్పులు పట్టఁ దగునె?

(తి.వెం.)

102. "నీవ్రతమాచరించెదను నీటుగ నన్ను ననుగ్రహింపుమా"

(సింగంబాగర్లమూడి శతావధానం)

దీవ్రజ వర్ణనీయ రుచిదీప్త యశోవిభవాలిరామ! ము

గ్ధవ్రజకామినీ కుసుమకాండ! జనార్దన! కృష్ణ! మారవా!

సువ్రత మండ్రు ద్వాదశిని సూరులు నీ కెపుడిష్టమౌట నా

నీవ్రతమాచరించెదను నీటుగ నన్ను ననుగ్రహింపుమా.

(కొ.సా.)

103. "సూటున్ముప్పదియాటుకమ్మ లమరెన్ రుద్రాణి వక్షంబునన్"

(చా.ర.)

రాకమ్మంచుఁ గుమారు నంకముపయిన్ రంజిల్లఁగా నుంచి వి

ప్తారోద్యద్దనవక్రపంచకములో శంభుండుఁ దత్కాంతయున్

ఆరూడిన్ నవపంచరత్నపతకం బాలోకనం జేయఁగా

సూటున్ముప్పదియాటు కమ్మలమరెన్ రుద్రాణి వక్షంబునన్.

(మో.వెం.)

104. "నెలఁజూపించి లతాంగి యేచ్చెనఁట! కష్టరొత్తుచుం బయ్యెదన్"

(శ.సా.ఉ., లక్ష్మీనరసాపురం)

కలికిన్ రంభను రావణాసురుఁడు దుష్కామంబునై బట్టి న

న్నెలు మీఱం దమకించి యా పిదప దానిన్ గోరులం గ్రుచ్చఁగన్

బోలుపుం బాయుచు నామె యా దనదనూసుం గాంచి యచ్చోటి క్రొ

న్నెలఁ జూపించి లతాంగి యేచ్చెనఁట! కష్టరొత్తుచుం బయ్యెదన్.

(తి.వెం.)

105. "నెలబాలను జూచి బాల నెలబాలాయెన్"

(తె.ప.)

కలికీ! శిశు వెన్నాళ్లదె?

నెలకొని వివరింతు, రేపు నెలపాడుపు గదే,

చెలి నీళ్ళాడగ మునుపటి

నెలబాలను జూచి బాల నెలబాలాయెన్,

(?)

106. "పండ్లం గిక్కడి కెంతదవ్వు చెప్పుమా, పంకేజపత్రేక్షణ!" (శ.సా.ఉ., విశాఖపట్టణం)

గుండ్రా కావలి నంచు నే నడుగ నాకుం బల్లెవా రందఱున్

బండంగిం గల దంచు జెప్పి రది నాభావములో నెంచి యు

వ్యాండ్రన్ మెచ్చుచు దానిఁ గొంటకయి యీ ప్రాంతస్థలిన్ జేరితిన్

బండ్రం గిక్కడి కెంతదవ్వు చెప్పుమా, పంకేజపత్రేక్షణ!

(తి.వం.)

107. "పందే నా కిష్ట మనుచు బాపడు పలికెన్"

(తె.ప.)

సొందూర వొక్క విప్రుని

నిందుకు రాఁ బిలిచి నీకు వేడుకతోడన్

ఇందెందు నిష్టమను ■

ప్పుడే నా కిష్ట మనుచు బాపడు పలికెన్.

(?)

108. "పద్మంబున కోడి చేరెఁ బద్మారి దివిన్"

(బాపట్ల శతావధానం)

పద్మపూవాము విప్రక

కుద్మంతుఁడు గూర్చ నడపఁగోరెద రంచున్

బద్మారియైన పూవాపు

బద్మంబున కోడి చేరెఁ బద్మారి దివిన్.

(కా.సా.)

పద్మములు విలోచనములు

పద్మపుముకుళములు చనులు పద్మాక్షికి నా

పద్మాక్షి సుందరానన

పద్మంబున కోడి చేరెఁ బద్మారి దివిన్.

(కా.సా.)

109. "పనులు గావు సొంతపనులు గాక" సేనములో

(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)

బెడగైన దంతపు బీరువా లిష్ట ము

ద్రాసు శిల్పులకుఁ జీతము పుటించు

మర్దవీణాది మహిత వాద్యము లివి
 సకలగాయకుల సంస్తవము నొందు
 దృఢపరికరములౌ యిమపపెట్టియి లివి
 సీమదోరల మెప్పుఁ జెందఁజేయు
 రమ్యంబులగు నీలిమ్రాసు కుర్చీ లివి
 బొంబయివారి కబ్బురముఁ గూర్చు
 పద్మరేవునకేనిఁ బ్రతిసెప్ప నొప్పు శ్రీ
 వారసింపావచ్చుఁ దొనర్చి నవ్వి
 యవ్యదేశశిల్పు లరుదెంచి చేసిన
 పనులు గావు, పాఠపనులు గాక.

(కొ.సో.)

110. "పరకాళుకుట్టు అవికె పక్కున పగిలెన్"

(తి.న.)

పారుగూరు పోయి వచ్చిన
 యరుదగు తనమగనిఁ జూచి యతిమోదముతో
 గరిపాడిచి గుబ్బ లుబ్బిన
 పరకాళుకుట్టు అవికె పక్కున పగిలెన్.

(?)

111. "పశ్చిమదిశ రవియు మనుజు పాపయు ముండెన్"

(గుంటూరు శతావధానం)

ఆశ్చర్యమేమి పలువురు
 పశ్చిమమునఁ జూడఁ దూర్పుపట్టునఁ గూడన్
 విశ్వయముగ ననుకొన నటు
 పశ్చిమదిశ రవియు మనుజు పాపయు ముండెన్.

(కొ.సో.)

112. "పసిడినళాకు తీగెకును పర్వతముల్ వికసించి నవ్వగన్"

(చా.ర.)

విసువక పల్లవాలిఁ దివి వేడ్కఁ బికంటులు మ్రోయుఁగా. వసం
 తసమయహేమకారకుఁడు తర్దయు వేడుక బూషణంబులన్
 బస పనలక్ష్మీఁ గూర్చుకొనె; బాసలు సంపగిపూపుపేరి మే
 ల్పసిడినళాకు తీగెకును పర్వతముల్ వికసించి నవ్వగన్.

(మో.వెం.)

113. "పాతరలో సూర్యుఁ డుదయపర్వత మెక్కిన్"

(చా.ర.)

ఈతటిఁ గాపులఁ బిలుపుఁడు
 రాతిరి ప్రొద్దెల్ల జాతరాయెను రావ్యం
 బాతురముగఁ బోయింతము
 పాతరలో, సూర్యుఁ డుదయపర్వత మెక్కిన్.

(మో.వెం.)

114. "పాదములు లేని తరులు పరుగిడఁ జొచ్చెన్" (క.సా.ఉ., విశాఖపట్టణం)
 ఏదెస వానలు గురియన్
 గోదావరి పొంగివచ్చె గుములుగ నందున్
 వే దొరలి నీట దృఢతర
 పాదములు లేని తరులు పరుగిడఁ జొచ్చెన్. (తి.నేం.)
115. "పాపటకాయలోన నొక బాలుడు సింగము వేటలాడెడిన్" (తె.న.)
 ఏవున మేము కొండఱము ఏనుగునైరుల వేటఁ బోవఁగా
 కూపముభంగి మన్న దొక కొండబిలం బది చొచ్చిపోవఁగా
 దీపముభంగి మన్న దొక దివ్యపురత్నముఁ దెప్పి మింతి నీ
 పాపటకాయలోన నొక బాలుడు సింగము వేటలాడెడిన్. (?)
116. "పాముపడగనీడ నెలుక బాగుగఁ బండెన్" (పంగడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)
 బీమమగు జాతినిరం
 బేమాత్రము లేక మైత్రి యిమ్ముగ విపన్న
 స్వామి పదాభరణం బగు
 పాముపడగనీడ నెలుక బాగుగఁ బండెన్. (కొ.సా.)
117. "పాలకుండ, గోంకొండ, మాంముండ, పూలదండ - వరసగా వచ్చేట్లు
 రావాయుగాళ్లలో మత్తేధం" (చా.ర.)
 బలవద్రాక్షుపాలకుండ వసుచుం బాటించ కా గోల కొం
 డల చెట్లందు చరించువేళ మగనిం దప్పించితే! నీతియే?
 ఖలుఁడా! నీపిటు పొంచి వైచుటలు; నా కంజాక్షి నీ మాల ముం
 డలలో నుంచినఁ బూలదండ కడు నెండన్ వాడిపట్లుండదే? (?)
118. "పుష్పమ యనువన యనంగఁ బొల్పందె భువిన్" (టాపట్ల శతావధానం)
 అన్నా పుష్పమ లెన్నియొ
 కన్నుల పండువును జేయఁగా ఘనతిమిర
 చృష్ణమయి వ్యాసుపేరిటి
 పుష్పమ యనువన యనంగఁ బొల్పందె భువిన్. (కొ.సా.)
 వెన్నెల వెదఁజల్లఁచు దివి
 వెన్నెలలెన్ దోచు చంద్రబింబము నెల్లన్

గ్రన్నన రావూపు మ్రింగుగఁ
బున్నమ యమవస యవంగఁ బొల్పందె భువిన్. (కా.సా.)

119. "పులు లావులు గూడి యొక్క పాలమున మెలగెన్"
చెలువుగ విశ్వామిత్రుని
యలఘులసోమహిమ నతని యాశ్రమమందున్
బలుసింగము లేనుంగులు
పులు లావులు గూడి యొక్క పాలమున మెలగెన్.

120. "పుష్పాస్త్రం డెవఁ, డేమిసేయు, జననీ? పూజ్యాత్మనై యుందుమి!"
(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)
దుష్పాండిత్యపువార మేల? కృపఁ బుత్రు స్వీదుమా నన్ను, నా
స్తోష్యుత్పన్నతు లెన్నియున్నఁ దుదకున్ బూదించుదున్ దేవా, మా
నిష్పాపాపమితంబు దుష్టజగతిన్ జిత్రాంగి నా నోర్చెదే?
పుష్పాస్త్రం డెవఁ, డేమిసేయు?. జననీ? పూజ్యాత్మనై యుందుమి. (కా.సా.)

121. "పూవుగుత్తులు సోకినంతఁ గమలెన్ బొందమ్మిక్రొంబూసరుల్"
(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)
దేవేంద్రాత్మజుపై విరాళిఁ గడుసుద్దీపించు కామాగ్ని నా
సావజ్రంబు మహేంద్రనీల మగుటన్ తైత్తిరీయర్ సల్పుచో
గోవిందానుజ మేనుఁదీవ సాబగుల్ గొల్పించు వక్షోజపుం
బూవుగుత్తులు సోకినంతఁ గమలెన్ బొందమ్మిక్రొంబూసరుల్. (కా.సా.)

122. "పృథ్వీన్ సార్ధి సదర్శచారులను మెప్పించున్ యశంబున్ గొనున్"
(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)
ఆ ద్వాంతావహరుల్ దిశావతులు భూమ్యాకాశముల్ స్తోత్రశ
బ్దద్వానంబులలో సతీత్య మెఱిగింపం బంక్షకంఠాసురేం
ద్రద్వంసీన్ ముదిరాత్ముఁ జేసికొను సీతాకాంత చందంబునన్
బృథ్వీన్ సార్ధి సదర్శచారులను మెప్పించున్ యశంబున్ గొనున్. (కా.సా.)

123. "ఫలము దినందగునె చూలఫలముంబోలెన్?"
(దమయంతి కథః బాపల్ల శతావధానం)
నలనామ మొనర మగ్నా
నలుని వరింపంగ నెట్లు నా కొనఁగూడున్

ఫలమనిన మాత్ర ముక్త

ఫలముఁ దినందగునె చూతఫలముం బోలెన్?"

(కా.సా.)

124. "ఫలములఁ గొమ్ము, పోవునిఁకఁ బైత్యము, వైద్యము లేల విప్రుఁడా"

(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-1)

వెలఁగల లోఁదలంపక వివేకవిహీనత దేవదేవు కో

వెలఁగల వస్తు లమ్ముకొని వేలకు మందులు గొంటి, నన్నియున్

వెలఁగలఁ బోలఁజాల వరవీసము గావున మన్మథాగ భూ

ఫలములఁ గొమ్ము, పోవునిఁకఁ బైత్యము, వైద్యము లేల విప్రుఁడా? (కా.సా.)

125. "బంగ్లాలోనికి దారియొద్ది? చెపుమా? బాలా! కురంగేక్షణా!"

(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)

ఆంగ్లం బందు మనోజ్ఞవైఖరి నుపన్యాసంబులన్ సల్పఁగా

వాంగ్లేయప్రభుఁడెంచి పిల్వఁగ సహృద్యయుండు ముందేగ, నెం

దుం గ్లాంతిం గనకుండఁ రోడ్చడఁగ నేనుం బోదు, వారున్న యా

బంగ్లాలోనికి దారియొద్ది చెపుమా, బాలా! కురంగేక్షణా! (కా.సా.)

126. "బకమున్ వడి మ్రింగుచున్న బల్లిం గమమా!"

(శ.సా.పూ., కాకినాడ)

ప్రకటతర కప్పగంతుల

సుకులోదధి పూర్ణచంద్ర! మూరిజనేంద్ర!

సుకరముగ మక్షికాశ

బకమున్ వడి మ్రింగుచున్న బల్లిం గమమా!

(తి.వేం.)

127. "బడటాపల సంక్తిమీద వచ్చిక మొలచెన్"

(చా.ర.)

పడఁతిరో! నవమేఘంబులు

విడిఁబడి జడి ముసురుపట్టి నిలయుపువానల్

గడుఁ గొట్టి కురియ, గోడలు

బడ, బావల సంక్తిమీదఁ బచ్చిక మొలచెన్.

(మో.వేం.)

128. "దీగిదమ లేతమాడఁగమ దియ్యము దంచె లతాంగి వేడుకన్"

(శ.సా.ఉ., విశాఖపట్టణం)

ఆగణితమైన వేగమున వట్టిటు వంగుచు లేచుచున్ మనం

బుగఁ దగురీతిఁ బాటలను బొల్పుగఁ బాడుచు "సువ్విసువ్వి" యుం

చోగి ముసలమ్ము కేలగొని యూగంచు జోగుచు, తొమ్ముగొట్టుచున్
బిగించు లేతమాడగను బియ్యము దంచి లతాంగి వేడుకన్. (అ.వేం.)

129. "బుద్ధమతావలంబనులు పూజలు సల్పిరి విష్ణుమూర్తికిన్" (విశదం శతావధానం)
బుద్ధుఁ డనంగ విష్ణుఁ డొక పూజ్యతరంబగు పేరుగాంచె మున్
పిద్దము వానిదే మతముఁజెందుటఁజేసి యభీష్టపిద్దిగా
బుద్ధిఁ దలంచి మేలనుచుఁ బోల్చగు నొక్క దినంబునందు నా
బుద్ధమతావలంబనులు పూజలు సల్పిరి విష్ణుమూర్తికిన్. (కా.సా.)

130. "భిల్లకముకడుపులోన భానుఁడు గ్రుంకెన్" (తె.ప.)
అల్లంత ప్రార్థనకాడమ
విల్లందుక వేటకాఁడు వేయఁ దొడంగెన్
జిల్లంపకోల, చిక్కెను
భిల్లకముకడుపులోన, భానుఁడు గ్రుంకెన్. (?)

131. "భామాకుచమండలంబు భస్మంబాయెన్" (తె.ప.)
కామాతురుడై జంగము
ప్రేమంబున బూరిఁ బూసి ప్రియ మలరంగాఁ
గామించి కౌగిలించిన
భామాకుచమండలంబు భస్మంబాయెన్. (?)

132. "భార్య లిద్దఱు శ్రీరామభద్రునకుమ" (చా.ర.)
రావణుని సంసారింఁచియు రాజ్యమునకు
సంగనయుఁ దాను నభిషిక్తుడై వెలుంగ
హార తిచ్చిరి ప్రేమతో హరునిముద్దు
భార్య లిద్దఱుఁ శ్రీరామభద్రునకుమ. (మో.వేం.)

133. "కుంచాలన్ బిగియించె గుంజలకు నమ్మా బిందెయన్ దేగదే" (శ.సా.ఉ., గుంటూరు)
"కుంచాలన్ గొలిపించి యిచ్చిరినిగా గుగ్గిళ్ళకై యుల్వలన్
గంచాలం దిడఁబోకు మన్న మిపు డెక్కన్బోదు సంసారి పా
నంచాలం డిగి దప్పిగొన్నవిర, సుబ్బా! నీళ్ళు వేవేగఁ దె
మ్మం" చాలన్ బిగియించె గుంజలకు నమ్మా బిందెయన్ దేగదే. (అ.వేం.)

134. "మంచాల్ దిగియించె గూటముల కమ్మా బిందియం దేగదే"

(గుంటూరు శతావధానం)

కంచున్నించును దోష బాలకయి యాగం బియ్యెడన్ బాలకుల్
కొంచెం బాగక చేయుచుండి రిట బాలుం దీయఁ బ్రాద్దేగి నే
తెంచన్ రా దిప్పు, దాలకాదురియుఁ దానేతెంచె, యాలస్యమే
మం చాచన్ దిగియించె గూటముల, కమ్మా బిందియం దేగదే. (కా.సా.)

135. "మందారముఁ జూడవెంటురె ఘనంబగునట్టి గులాబిముందరన్"

(శ.సా.ఉ.. రాజమండ్రి)

దీరతగల్గి చక్కవగు తెల్వియుఁదేటయుఁబొల్పి మేల్మి బం
గారము రీతిగాఁ గవిత కల్పనచేసెడివార లుండ పు
ష్కరుతరోక్షులన్ గొనఁగ నొప్పుదురే సుకవీంద్రు లెందు మం
దారముఁ జూడవెంటురె ఘనంబగునట్టి గులాబిముందరన్. (తి.వేం.)

136. "మతిలేనినరుండు మిగుల మన్దన వొందున్"

(చా.ర.)

హిత మాచరించువారికి
హిత మొనరించుచును సుజనహితఁ దగుచును డు
ష్కృత మెప్పుడుఁ జేయును నిం
మతిలేనినరుండు మిగుల మన్దన వొందున్. (మో.వేం.)

137. "మరుఁ దుగ్గక్రతుఁ దాకె నైవరసామర్థ్యంబుచే శ్రీహరిన్"

(పంగిడిగూడెం శతావధానం-1)

హరిప్రాత్రుం దనిరుద్దుఁ డం చెఱుఁగ కావో! బాణదైత్యాధముం
దురుదర్శోద్ధతిఁ బట్టి, బోత్రకుఁ, దదీయోదగ్రదర్శాంధ్య మే
పఱి శిక్షింపక మాననంచు హరి రా నవ్వేళ నాబారిరా
మరుఁ దుగ్గక్రతుఁ దాకె నైవరసామర్థ్యంబుచే శ్రీహరిన్. (కా.సా.)

138. "మరుడు దొనఁ జూపె యముడు కింకరులఁ జూపె"

(చా.ర.)

భరతకులవీరుఁ డయినట్టి పాండురాజు
మాడ్రిపై దృష్టిఁబఱపిన మగువ యంత
వలదు వల దవి వారింప వాంఛగదియ
మరుడు దొనఁ జూపె యముడు కింకరులఁ జూపె. (మో.వేం.)

139. "మట్టాకున ఏడెము సేయ మనసాయె గదే" (తె.న.)

కొఱ్ఱన్నము పుత్రసూసము
బుట్టెలపెరుఁ గూరగాయ పచ్చడి తోడన్
బిట్టుగ భోంచేస్తెమయా
మట్టాకున ఏడెము సేయ మనసాయె గదే. (?)

140. "మా కులదాస! యెంత యభిమానము లేదురా? చంద్రశేఖరా!" (శ.సా.పూ., కాకినాడ)

"నాకు విభూతిరాయఁ డొక నాయకుఁడా?" యని నీడు భార్య ర
త్నాకరు చెట్టపట్టు టది యారసియుండియు, సిగ్గులేక ర
త్నాకరుఁ జంకఁ బెట్టుకొని యక్కులబన్ దలఁదాల్చి తోర! బా
మా కులదాస! యెంత యభిమానము లేదుర చంద్రశేఖరా! (తి.నేం.)

141. "మాద్రియు దోస్తతం గదె హిమాద్రియుఁ దల్లక మయ్యె వయ్యెడన్" (చీరాల శతావధానము)

క్షుద్రపువ్వాది లోకములఁ జొచ్చి చికాకును జేయుచుండఁగా
భద్రము నిచ్చు నోవదు లసారముగాఁ గొన దేనువయ్యె ని
ర్మిద్రగతిన్ వసుంధరయుఁ బ్రేముడి నా పృథునామ ధైర్యహే
మాద్రియు దోస్తతం గదె, హిమాద్రియుఁ దల్లక మయ్యె వయ్యెడన్. (కా.సా.)

142. "మానవతీలలామ కభిమానమె చాలును జీర యేటికిన్" (శ.సా.పూ., ఏలూరు)

ఓ నవనీతచోర! కృపయుంచి పటమ్ముల నిచ్చి వేగ మా
మానము గాపు మన్న ప్రజమానిని పల్కుల కెంతో వింతన
వ్వానవసీమఁ దోనఁ గమలాక్షుఁడు దానిటు పల్కె, మానినీ!
మానవతీలలామ కభిమానమె చాలును జీర యేటికిన్? (తి.నేం.)

143. "మామిడి నిలువెల్లఁబూసి మారే దాయెన్" (తె.న.)

కోమలి నూతనవేళను
చీమలు పదికోట్లు గూడి చిందులు ద్రొక్కన్
మామా! మామిడి పూసెను
మామిడి నిలువెల్లఁబూసి మారే దాయెన్. (?)

144. "మాయాతి, నాయాతి, వయాతి, యాతి - అను పదములు వరుసగా నాల్గు
పరణములలో వోక్కొక్కటిగా విమిద్యి చ్చక్షుశఃముగా" (విశదం శతావధానం)

మాయాతి స్థిరవృత్తిః గృహ్యదవ దుర్మానాతి మీనవ్రణా
నాయాతి పృథుశక్తిః జాపి తవరెన్ నారాయణం దాతః డో
యాయుష్మంతుడ తా నయాతిమతిన్ నాయ్యాద్యుం బరుం గొల్చినన్
శ్రేయం బట్టు జయాతి కీర్తిగతిమం జెందు వ్పరుం డెయ్యెడన్. (కా.సా.)

145. "మార్తాండుం దపరాద్రిః గ్రుంకి నిదిగో మర్యాప్నా కాలంబునన్" (చా.ర.)

కీర్తింపందగు రాము సాయకమహాగ్నిజ్వాల తుండున్ నిశా
వర్తిన్ రావణుఁ గాంచి నారదుఁడు దేవాధ్యక్షుతోఁ బల్కి ని
ట్లాత్తిం బొంద మీమున్ జయించుగద! ముష్ణత్యుగ్రుడై దైత్యరా
ణ్యార్తాండుం. దపరాద్రిః గ్రుంకి నిదిగో మర్యాప్నా కాలంబునన్. (మో.వెం.)

(విశదం శతావధానం)

ఆర్తిన్ వేల్పులు కావుకావుమని హోహాకారముల్ సల్పుఁగా
ధూర్జుల్ దారుణి విల్వఁగూడదని రుద్రుం డాజ్ఞ వీఁ గాళి రు
ర్జర్జుల్ కావున దైత్యులం దునిమి యాపైఁ జంప శంభాసురే
ణ్యార్తాండుం దపరాద్రిః గ్రుంకి నిదిగో మర్యాప్నా కాలంబునన్. (కా.సా.)

146. "మీనాక్షికిఁ గుచము లాటు మీనశరీరా!" (చా.ర.)

మోనశరుఁడు నారసమునఁ
బూనిక సుమకందుకములఁ బొసఁగించె ననం
గాను విలపిల్చె నంతయు
మీనాక్షికిఁ గుచము, లాటు, మీనశరీరా! (మో.వెం.)

147. "మీనము చుట్టుకొన్నది సుమీ! యిటు మో మటు త్రిప్పఁబోకుమీ" (శ.సా.పూ., దవశేక్యరం)

హాసముమోమునం జెలఁగ నంగజా ప్రేరణచేఁ బ్రియుండు దన్
మోపముచేసి మోవిఁగొన, ముద్దియ పెల్లఁగ సాగి, నప్పు వా
దా నఖిలోడఁ బల్కు విటు, "లక్కటా యల్లరి మాను, నత్తులో
మీనము చుట్టుకొన్నది సుమీ! యిటు మో మటు త్రిప్పఁబోకుమీ." (లి.వెం.)

148. "ముట్లుడిగిన సతికి నొక్క మొగళితు పుట్టెన్" (తె.ప.)

ఇట్లా కఠిన ప్రాసము
లెట్లాంటి కవీంద్రుకయిన నీయం దగునా?
యట్లయితే నవమానపు
ముట్లుడిగిన సతికి నొక్క మొగళితు పుట్టెన్. (?)

149. "రంగులు హోషించె మేఘరావము పోల్చెన్" (శ.సా.ఉ. విశాఖపట్టణం)

రంగుమెయి హోషు లందఱు
బొంగుచు వందలకొలది 'బోయర్సు' పయిన్
సంగతముగఁ గాల్పించు పి
రంగులు హోషించె మేఘరావము పోల్చెన్. (తి.వేం.)

150. "రందల దర్శింపఁగోరు రాజాలమనముల్" (శ.సా.పూ., కాకినాడ)

సండితవాక్యశ్రవణము
దండుగఁగానెంచి దానఁ దగులుకొనపు వో
కుండలు గడిగెడు దాస్యపు
రందల దర్శింపఁగోరు రాజాలమనముల్. (తి.వేం.)

151. "రందాగమనంబుఁ జేయ రమ్మంబ యగునో" (చా.ర.)

కుండినపురమున రుక్మిణి
చండికకుం బూజనలుపు సమయంబున కా
యండజవాహనుఁ దోడ్కొని
రం. దాగమనంబుఁ జేయ రమ్మంబ యగున్. (మో.వేం.)

152. "రంభముఁ గడుపార మెక్కె రవి తాపమునన్" (చీరాం శతావధానం)

అంభిపానంబున సం
ప్రంభింపని జాతరాగ్నిఁ జల్పార్చఁగ సం
రంభమును బూని యొక్కఁడు క
రంభముఁ గడుపార మెక్కె రవి తాపమునన్. (కొ.సా.)

153. "రంభంబుతోడ రంభ ఘనరాగమునన్ భయ మాపుఁడి యనెన్" (శ.సా.ఉ., అక్షీనరసాపురం)

జంభరిపుండు తుల్యముని సల్పు తపంబు నడంచుపాంటె సం
రంభముతోడ నచ్చటికి రంభను బంపఁగ నామెయున్ జెలుల్

రంభపు దృష్టః జాడగను దన్నుని కోసపలత్పలాయనా
రంభలలోడ రంభ మనరాగమునన్ భయ మాపుఁడీ యునిన్. (తి.వేం.)

154. "రక్తంబంచును నిర్మలోదకమునుం ద్రావంగ శంకించెఁ దాన్"
(గుంటూరు శతావధానం)

రక్తాంభోజసమానపాణి యగుచున్ రంజిల్లు బింబోష్ఠ దీ
శక్తుల్లేమిని ముగ్ధ గావునఁ బిపాసాయాసముం దీర్చ నా
సక్తిన్ దోసిటఁబట్టి కలుగవఁ గెంజాయల్ విడంబింపఁగా
రక్తంబంచును నిర్మలోదకమునుం ద్రావంగ శంకించెఁ దాన్. (కా.సా.)

155. "రతిరాజ గృహంబుమీఁద రవి యుదయించెన్"
(తి.న.)

అతివలమొగ మెఱుంగక యీ
గతి నతిరతివాంఛఁ దగిలి కష్టసుఖములన్
మతిఁ దలఁచవు. లేలెమ్మిక
రతిరాజ! గృహంబుమీఁద రవి యుదయించెన్. (?)

156. "రతి సేయఁగ రమణి నవ్వె రమణుం దేచ్చెన్"
(తె.న.)

నతియొక్కతె రేపల్లెను
బతితో రతికేరి సేయఁ బద్మాక్షుఁడు దాఁ
బతి నీడ్చివేసి తానే
రతి సేయఁగ, రమణి నవ్వె రమణుం దేచ్చెన్. (?)

157. "రమణికుచంబుమీఁద నొక అంపము కత్తియు రాజహంసయున్"
(తె.న.)

సమరతి సేయువేళఁ బతి సంత్రమమంతయుఁ జూచి యాత్మలోఁ
గుములు మనంబుతోడుతను గూర్చి బయల్పడనీక వేగమే
కమలదళంబులో నిడిన కష్టురిచే లిఖియించి చూపినన్
రమణికుచంబుమీఁద నొక అంపము కత్తియు రాజహంసయున్. (?)

158. "రవి గాననిచోఁ గవి కాంచునే గదా!"
(శ్రీకృష్ణదేవరాయలు)

ఆరవి వీరభద్రచరణావాతి దుల్లిన బోసినోటికిన్
నేరఁడు రామకృష్ణకవి నేరిచెఁబో మన ముక్కుతిమ్మరాట్
క్రూరపదావాతిం దెగిన కొక్కిరి పంటికి దుప్పికోమ్ము ప
ల్గ రవియింప నార! రవి గాననిచోఁ గవికాంచునే గదా! (?)

159. "రాతిరివేళ భాస్కరుడు రమ్యముగా నుదయించెఁ దూర్పునన్" (తె.స.)

నాతనూజ! భానుసుత! నాలితనూదన! వహ్నిపుత్రకా!
సేతువుగట్టు కాల మిదె శీఘ్రముగాఁ గొనిరండు కొండ, లీ
రీతిగ నిద్రఁ బోదగదు, లెండిక, నిద్దురపోవఁగా నగున్
రాతిరివేళ. భాస్కరుడు రమ్యముగా నుదయించెఁ దూర్పునన్. (?)

160. "రా రా తమ్ముడ! రా రయప్ప! యనియెన్ రాజాస్య ప్రాణేశ్వరున్"
(పంగడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)

సారా త్రావు అనర్థహేతు వది లజ్జాజ్ఞాన మర్యదలన్
వీరుం జేయుట నిక్క. మిద్ది వినుఁ, డా వీరుం గడుండ్రావి. దు
ర్వారంబో కయినెక్క మైముఱచి, నిర్వస్త్రాంగియై నవ్వుచున్
రా రా తమ్ముడ! రా రయప్ప! యనియెన్ రాజాస్య ప్రాణేశ్వరున్. (కా.సా.)

161. "రా రా తమ్ముడ! రా రయప్ప! యనె నా రాజాస్య ప్రాణేశ్వరున్" (చా.ర.)

గారాబల్లుడు అర్జునుండు శ్వశురాగారంబునం దుండఁగా
వీరరాజు సుభద్ర వచ్చి యతనిన్ వీక్షించి పెన్పెగ్గనన్
బాటం కోచ్చిన సత్య పట్టుకొని యింపారంగ న య్యర్జునున్
"రా రా తమ్ముడ, రా రయప్ప!" యనె నా రాజాస్య ప్రాణేశ్వరున్. (మో.విం.)

162. "రావే! మానిని! కావే తరుణి! సంరక్షించు చంద్రావనా!" (తె.స.)

పూనిల్కాని సరోజబాణముల సంబోజారి మైచాయలన్
భావం బెంతయు డస్సి, మేను బడలెన్. దాపంబు రెట్టించె, నే
వీవాడన్ మరురాత్రం బొసఁగవే నిక్కంబు నన్నేలవే
రావే! మానిని! కావే తరుణి! సంరక్షించు చంద్రావనా! (?)

163. "రుక్మిణి చనుమొవలమీద రోకలి నిలిచెన్" (తె.స.)

రుక్మిణిదేవిని నెత్తుక
రుక్మిణిపతి పోవుచున్న రూఢిగ నపుడే
రుక్మి యనువాడు తాకిన
రుక్మిణి చనుమొవలమీద రోకలి నిలిచెన్. (?)

164. "రోసుము సౌఖ్యమిచ్చుచును బ్రోవనిచో యశమెల్ల బాడగున్"

(గుంటూరు శతావధానం)

ఏ మొకపక్షమూనుకొను బేటికిఁ బొరుల మోటుఁజేసి మా
కేమిటనైనఁ గన్ప మొకయించుక రా దదియొప్పులన్న సం
గ్రామమునం జయంబుఁగొని కౌరవపాండవులందు వీర వా
రో మము సౌఖ్యమిచ్చుచును బ్రోవనిచో యశమెల్ల బాడగున్. (కా.సా.)

165. "పంకాయము జెఱకురసము వడియుచు నుండెన్"

(తె.ప.)

పంకజముఖిగురుకుచములఁ
బొంకముగా గురియొనర్చి పూవిలుకాడున్
ఉంకించి శరము దొడిగిన
పంకాయము జెఱకురసము వడియుచు నుండెన్. (?)

166. "వక్రంబుల్ పది, కమ్మ లైదు, కరముల్ వర్ణింపఁగా వేయగున్"

(చా.ర.)

ఈక్రప్రాసము కష్టమౌననుచు నమీరించేసివా రాడఁగా
వాక్ర్రాసం బది సత్సవీశ్వరుల త్రోవల్ గామి నేఁ జెప్పదన్
దిక్ర్రాతికిఁ బార్వతీశ్వరులకున్ దిగ్మద్రబారాశికిన్
వక్రంబుల్ పది, కమ్మ లైదు, కరముల్ వర్ణింపఁగా వేయగున్. (మా.వం.)

167. "పట బీజములంతలేసి వనిత కుచమ్ముల్"

(శ.పా.ఉ., నూజివీడు)

చటులాక్షి వయసు ముదురని
మటమట వీకేల? మధ్యమవయస్సట, యో
విట! కొబ్బరిబొందాల్ గా
పట, బీజములంతలేసి వనిత కుచమ్ముల్. (తి.వం.)

168. "పదలకమ్రోయు నాంధ్రకవి నామపదంబున మచ్చ నొప్పురం

బుదిత మచారకంక పనదోక్షుల వేమని పల్కు? పల్కురా?"

(?)

గుదియలకామి నున్నని త్రికోణముపైఁగల బాగ్యరేఖ నీ
మదుటను లేదులే దనుచు నూలునిరంబుల నొక్కి పల్కురా. (రామకృష్ణుడు)

169. "పసమా సాహసమింత చెల్లదు నుమా బాగోగు లాహింపుమా"

(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)

ధనమానంబులఁ గొల్లవెట్టి, కులగోత్రవృక్షిఁ బోదెట్టి, దు
ర్వనితాసంగమ మెచ్చఁబెట్టి, పగఱుల్ రాత్రుల్ నను న్మోహ సా

శనిబద్ధాత్ము నొనర్చి దేమిటికి? నీ సోభాగ్య మెన్నోయి? యా
వనమా! సావాసమింత చెల్లదు సుమా బాగోగు లూహింపుమా. (కా.సో.)

170. "పర్వాకాలము వచ్చె గ్రీష్మమువలెన్ వైశాఖమాసంబునన్" (వా.ర.)

హర్షం బెల్లగు? కష్టదేవుఁ డిట్లకై యుట్టాక్షి! రాదాయె సా
మర్వాహంకృతిఁజంద్రుఁ డేమతఱి భీమద్వేషసామోగ్రదు
ర్లర్థ క్రూరనిశితహితనవచూతవ్రాత బాణావరీ
వర్ణకాలము వచ్చె. గ్రీష్మమువలెన్ వైశాఖమాసంబునన్. (మో.వెం.)

171. "వారికి వారికిన్ మఱియు వారికి వారికి వారివారికిన్" (వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రినాయుడు)

భూరమణీమనఃకుముదపుంజ సుధాంతుని వేంకటాద్రి ల
క్షీరమణావతారుని భజింతురు రాజులుఁ దత్పుతుల్ హితుల్
పూరిజమల్ దదీయులును సొంపుగ నా ప్రభువిచ్చుఁ గోరికల్
వారికి వారికిన్ మఱియు వారికి వారికి వారివారికిన్. (వట్టం ఎరూపాక్షశాస్త్రులు)

172. "విధవాగమనంబు మిగుల వేడుక చేసెన్" (తె.వి.)

అధికారిదర్శనేచ్చా
గ్రథితుఁడనై సుశకునంబుఁ గాంక్షింపఁగ నా
కలికపలప్రద యగుచును
విధవాగమనంబు మిగుల వేడుక చేసెన్. (?)

173. "విపరీతపుఁ బులుసుకూర విస్తరి మ్రొంగెన్" (?)

ఆపురూపపులేఁతాకుల
విపరీతపుఁబ్రాహ్మణుండు విస్తరిఁ గుట్టెన్
చపలాక్షి చండిపెట్టెను
విపరీతపుఁ బులుసుకూర విస్తరి మ్రొంగెన్. (?)

174. "విమృశిత ఫణామణిద్యుతులఁ బొల్చు వాగకుమారుఁడో యనన్" (శ్రీకృష్ణదేవరాయలు)

వరుఁడు చెఱంగు వట్టినను వల్ల తొఱంగిన లేమ సిగ్గు ఏ
ట్లు రుతరరత్నముద్రికల నొప్పుగు డాపలికేల మూయఁగాఁ
గర మమరెం గరం బపుడు కామనిరానముఁ గాచియున్న వి
మృశిత ఫణామణిద్యుతులఁ బొల్చు వాగకుమారుఁడో యనన్. (ఆలసాని పెద్దన)

175. "వీపునఁ జండ్లుండు గోళ్ల వెండ్రుక బుండున్" (తె.స.)

గోపాలకృష్ణమూర్తిని
గోపిక యొకనాఁడు ముందుగని తలకురులన్
బ్రాపుగఁ జిక్కులు తీర్చుగ
వీపునఁ జండ్లుండు గోళ్ల వెండ్రుక బుండున్. (?)

ప్రాసని నమ్మిన యొక సతి
కాపేయముతోడ వచ్చి కడుమోదముతో
రూపవతి పేలు చూడఁగ
వీపునఁ జండ్లుండు గోళ్ల వెండ్రుక బుండున్. (?)

176. "వైశాఖము మునిగిపోయె వననిది నడుమన్" (గుంటూరు శతావధానం)

ఆశరులును వేల్పులు నమ్మ
తాళ వనది మందరాద్రి నటు దళవఁగ లో
కేళు కృపలేమి గిరియగు
వైశాఖము, మునిగిపోయె వననిది నడుమన్. (కా.సా.)

177. "శంఖంబుల్ దివినుండి జాటిపడియెన్ జంబూపల ప్రక్రియన్" (చా.మ.)

ప్రేంభత్పుష్పక చంపకాటపుల దారిన్ వ్యోమమార్గంబునన్
రింభద్వాయువశంబునం దగిలి యా నెత్తాపికిం బొక్కి త
త్సంభాక్తంబులు తేంట్లమొత్తములు లక్షల్ కోట్లు పద్మంబులున్
శంఖంబుల్ దివినుండి జాటిపడియెన్ జంబూపల ప్రక్రియన్. (?)

178. "శంఖంబుల్ దివినుండి వచ్చె నిదిగో జంబూపల ప్రక్రియన్" (తె.స.)

ప్రేంభత్ప్రేమను సత్యబామకొఱకై కృష్ణుండు నీరేజరా
ట్యంభాణంబు వదల్చి కల్పకము వేగం దేగఁ దద్వాసనా
రింభాయుక్తములై మిళిందములు పేర్మిం బద్మసంఖ్యల్ మహా
శంఖంబుల్ దివినుండి వచ్చె నిదిగో జంబూపల ప్రక్రియన్. (?)

179. "శనికిన్ భయమందనట్టి చతురుం డితఁడే" (బాపట్ల శతావధానం)

వనజాక్షుబహిప్రాణం
బనఁదగు విజయుం డితఁడె యమరేంద్రుననం
బును వహ్నికిచ్చి యుగ్రా
శనికిన్ భయమందనట్టి చతురుం డితఁడే. (కా.సా.)

180. "శుభ్రాదభ్రయశమ్ము నభ్రవదు విష్ణుం జేకొనెన్ భర్తగా"

(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)

ప్రభాణ నృహిమన్ సుపర్వల సురం ద్రావించె నంచున్, బయో
జభ్రూణ స్తుతు లొందెనంచు, నసద్యక్సొందర్యుడంచున్, రమా
సుభ్రూరత్నము, చంద్రసోదరి సురీస్తోమార్చితాంఘ్ర్యవల్లయై
శుభ్రాదభ్రయశమ్ము నభ్రవదు విష్ణుం జేకొనెన్ భర్తగా.

(కొ.సా.)

181. "నయమివరుఁ డాఁగుచుండె సంసారమునన్"

(శ.సా.ఉ., బందరు)

'కిం యాతి చోర్నలోక మ
యం యోగీ మేనకాన్విలోఽబూ' త్తవి నా
చయములు గుండ గాదిజ
నయమివరుఁ డాఁగుచుండె సంసారమునన్.

(తి.నేం.)

182. "నయమివరుఁ డొటఁ గుదిరె సంస్కరి ముఖముల్"

(కాసుకొలను త్రివిక్రమరామరావు, మద్రాసు)

సంయుక్త సుగుణపుంజా!
సంయుమవినాథ పుత్రసన్నిధి! సర్వా
హంయుద్వేష వినుమీ
సంయుమివరుఁ డొటఁ గుదిరె సంస్కరి ముఖముల్.

(కొ.సా.)

183. "సతి సతిఁ గవియంగఁ బుత్రసంతతి కలిగెన్"

(శ.సా.ఉ., విశాఖపట్టణం)

అతికుతుకం బలరారఁగఁ
జతురత వెలయంగ మదనశాస్త్రవిదమునన్
చితతంబగు తనసౌధవ
సతి సతిఁ గవియంగఁ బుత్రసంతతి కలిగెన్.

(తి.నేం.)

(గుంటూరు శతావధానం)

సుతకీర్తి మీఱ లోకం
బతిశయముగ వృద్ధిగనఁగ నాత్మభవ సుఖో
వృక్షులు దులకింపఁ బతిఁ బతి
సతి సతిఁ గవియంగఁ బుత్రసంతతి కలిగెన్.

(కొ.సా.)

184. "సరసునినైపు వీపు నల చానముగం బటు గోడనైపునన్" (శ.సా.ఉ., వీరవరం)

సరసునినైపు వీపు నల చానముగం బటు గోడనైపు, నా
సరసుఁడు కేలుచాపు, నల చానయుఁ జన్ములఁ జేయిమోపు, నా
సరసుఁడు కోర్కెఁజూపు, నల చాన తొడం దొడలోన దోపు, నీ
వరుసనె తెల్లవారి నొక నైఖరి నొక్కని కొక్క వేళ్ళతోన్. (లి.వేం.)

(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)

సరసుఁ డొకర్చుఁ గూడెనని స్వాంతమునం గడు నీర్వుఁ జెంది నుం
దరి యటు గోడనైపునకుఁ దా మరలంగ. నసత్యమంచు నా
సరసుఁడు వెన్ను నానుకొని సాంత్యనవాక్యము లాడఁ, దోచెడున్
సరసునినైపు వీపు నల చానముగం బటు గోడనైపునన్. (కా.సా.)

185. "సారమహానీయమహిమ కారమగుచు" - క్షీరసముద్ర విషయముగా పీఠములో
(పంగిడిగూడెం సంపూర్ణ శతావధానం-2)

విష్ణువక్షస్సుల విహరణ శ్రీ ధన్యఁ
గమీలాలయాదేవిఁ గన్న కతన
నాదితేయులను దివ్యామృతంబున జరా
మరణవర్జితులుగా మనుచు కతనఁ
గల్పకక్షుద్రమపంచకంబుఁ జింతామణి
స్వర్గపాలకున కొసంగు కతన
వెలుగుణికి బోడు గలుగ వెన్నెలజేని
స్వప్నఁ జల్లని మతిఁ జేయు కతన.
దేసువుల క్రగఁగణ్యమై లేజరిల్లఁ
గామదేనువు నొదవించు కతన. క్షీర
జలదీవర్యంబు సర్వసంస్తవ్యమయ్యె
సారమహానీయ మహిమ కార మగుచు. (కా.సా.)

186. "పింగములన్ మట్టె గంధపింధుర మయయో!" (శ.సా.ఉ., విశాఖపట్టణం)

పొంగుచుఁ గొందలు రాజులు
పింగారము లొలుక వేటపేయం జని వే
డ్యం గెలనఁ దిరుగ నా రా
పింగములన్ మట్టె గంధసింధుర మయయో! (లి.వేం.)

187. "సుగ్రీవుని యెడనుకాలు శునకము గఱచెన్" (చా.ర.)

అగ్రారపునడినీధిని

విగ్రహముగ బొమ్మలాట నేర్చుగ వాడన్

విగ్రహములెత్త మఱచిన

సుగ్రీవుని యెడనుకాలు శునకము గఱచెన్.

(మో.నెం.)

188. "సూర్యుఁ డుదయశిఖరివెక్కిఁ జాక్కలు వొడిచెన్"

(కందములోఁదప్ప; శ.సా.ఉ., బందరు)

గ్రహణదినమైన కతమునఁ గబళనంబు

పలిపె రాహువొ కేతువొ గిలితుఁ డయ్యు,

గార్యభరమున నట్టులే "సూర్యుఁ డుదయ

శిఖరివెక్కిఁ జాక్కలు వొడిచెన్" దళముగ.

(తి.వేం.)

189. "పారచెట్టున బీరకాయ సాంపుగఁ గాచెన్"

(తె.నె.)

అరవిందకోమలంబగు

నరసిందపుఁగొలను కెలన నావల పిఱుదన్

గరిమను సాంపుగఁ జూచిన

పారచెట్టున బీరకాయ సాంపుగఁ గాచెన్.

(?)

ప్రాచీన ప్రాశస్త్యములు

పుణ్యభూమి - బూదరాజు రాధాకృష్ణ		
1/8 డెమ్మీ	VIII+199 పేజీలు	రు. 90/-
సూక్తి ముక్తావళి - మహీధర జగన్మోహనరావు		
1/8 డెమ్మీ	XXXVI+434 పేజీలు	రు. 200/-
ప్రాచీనాంధ్ర నాకాశీవనము - భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు		
1/8 డెమ్మీ	173 పేజీలు	రు. 75/-
వంటిస (పదానంతరం) - ఉషారాణి బాటియా		
1/8 డెమ్మీ	123 పేజీలు	రు. 50/-
అధునిక వ్యవహారకోశం - బూదరాజు రాధాకృష్ణ		
1/8 డెమ్మీ	279 పేజీలు	రు. 100/-
సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువు - వెల్మ వేంకటశేషయ్య		
1/8 డెమ్మీ	400 పేజీలు	రు. 120/-
పురాణనామచంద్రిక - యోనమండ్రం వెంకట్రామయ్య		
1/8 రాయల్	252 పేజీలు	రు. 95/-
వాగ్వాత్మ - శే.వెం. రామవయ్యంగారు		
1/8 క్రౌసు	359 పేజీలు	రు. 70/-
ప్రాచీన శ్రీధర్మపూర్ణ ప్రజాపీఠము - పంచాగ్నియ ఆదిత్యారాయణశాస్త్రి		
1/8 డెమ్మీ	128 పేజీలు	రు. 30/-
పోరాటాంబులలో అనుభవాలు, జ్ఞానవాలు - యన్.వి.కె. ప్రసాద్, ముగ్గుల		
1/8 డెమ్మీ	143 పేజీలు	రు. 40/-
మాధవ విదానము - డి.వి. గోపాలాచార్యులు		
1/8 రాయల్	535 పేజీలు	రు. 300/-
ఆంధ్ర వాఙ్మయసూచిక - కాళీనాథుని నాగేశ్వరరావు		
1/4 క్రౌసు	624 పేజీలు	రు. 480/-
Rasaramya (Radio Plays) - K. Chiranjeevi		
11x20.5 cm	112 Pages, P.B.	Rs. 120/-
Random Writings - Dr. Raj Bahadur Gour		
1/8 Demy	XXII + 206 Pages, P.B.	Rs. 250/-
Gandhi in the Twenty First Century an Alternative Approach to Development - Ed. Vasant Kumar Bawa		
1/8 Demy	XVIII + 106 Pages, H.B.	Rs. 125/-
Occasional Papers in language and literature - Budaraju Radhakrishna		
1/8 Demy	X + 155 Pages, H.B.	Rs. 200/-

అష్టావధానంలో
సమస్యాపూరణం
ఒక ప్రధానమైన ప్రక్రియ,
అష్టావధానంలో
నిమిత్తంలేని
పద్యక్రీడకూడా.

గతంలో
ప్రసిద్ధులైనవారు కొందరు
చేసిన సమస్యాపూరణలను
మళ్ళీ పరిచయం చేసే
చిరుప్రయత్నం యిది.

ISBN: 81-7443-017-2

తెలుగుల సమస్యప్రకరణం

కూర్పు:
అవధాని రాధాకృష్ణ